

Farkas Árpád (1944–2021). Fotó: Dimény H. Árpád

KIRÁLY LÁSZLÓ

Költő a Selyemréten

„Jó férfiak, úgy ötvenévesek!” – szólította meg a „véneket” Farkas Árpád egyik korai hangadó költeményében, mindnyájunk egyetértésétől kísérvé, s mintegy jelezve, hogy egy új, és némileg „másfajta raj” zajong a romániai magyar költészet meglehetősen szigorral és elszántan őrzött kapui előtt. Ez a „banda” lett később a Második Forrás Nemzedék – az irodalmi számvevők, skatulyakészítők, polcrendszer-kialakítók öröme; de ha arra nem is – meglegedésére mindenképpen.

A Forrás Első már megtette a magáét akkoriiban, a múlt századi hatvanas évek elején: a Lászlóffy–Szilágyi–Hervay lírai szerelvénnyel megállíthatatlanul haladt előre a költészet pályáján, melyről sokáig hirdették némelyek, hogy csak olyan vagonok gurulását biztosítja és túri el, melyek egytől egyig a szocialista realizmus kellékeit, mesterembereit és eredményeit hajlandók céljukhoz szállítani. Kevesen hinnék el manapság, ha nem tiszta becsületszóval volna garantálható, hogy a következő kétsoros

alkotás is irodalmi lapban látott nyomdafestéket, és nem április elsejei humoroldalon: „Sötét utcán menni bátor/ Ki más, mint az agitátor!”

Am itt és most nem ezért „gyültünk egybe”. Annyit hadd említsünk meg mégis illendő szerénységgel, hogy Forrás Első csak akkortól viselhette ezt a nevet-címkét-jelvényt, amikor mögötte már ott zakatolt a Forrás Második is. Második nélkül nincs első – mondhatná valamely óperzsa bölcs. És ha már a Lászlóffy–Szilágyi–Hervay hármasság jólhangzó lett, és hol ujjongva, hol fintorogva, elfogadott – hadd kövesse őket is a zöldfülűek legújabb csapata –, nehogy azt hihesse a Forrás Egy Triász, hogy utánuk senki sem következik. Legyen hát a Forrás-Kettő: Farkas–Király–Magyari, mivel hogy ezek „viszik a prímet” péntek esténként a Gaál Gábor Körben, és úgy tűnik, sokak tetszésére. A Kör tagjainak száma hétről hétre növekszik. Jó lesz odafigyelni, Elvtársak!

>>>>> folytatás a 2. oldalon

Boros Zoltán, Cs. Nagy Ibolya, Fekete Vince, Horváth Benji, Karácsonyi Zsolt, László Noémi, Oláh András és Pécsi Györgyi írásaival emlékezünk Farkas Árpádra /2–9, 15

Vida Gábor

GORKIJ /14

Enes Halilović

A FÉLELMEK KONGRESSZUSA /16

Itthoni Hamlet, fehér ingben

Ez lett volna hát a bevezető. Ifjúságunkról, mely ugyanúgy „zöld vadon” volt, mint az ifjúság általában. Csak egy kicsivel bozótosabb, átláthatatlanabb, „cihere-sebb”, mint azt a mai fiatal nemzedékek elképzel(het)ik – és telerakva-rejtve hírből sem ismert csapdákkal.

Ilyen terepen jár-ke, aki Farkas Árpád műveit olvassa, s ha a szerző mellé szegődünk, hamar megtanulhatjuk: ki az, kik azok, akikhez bátran odaigazíthatjuk lépteinket. Kik azok, akiknek felénk nyújtott jobbát elfogadjuk, s ki az, akivel nem parolázunk akkor sem, ha aranyat csempészne titkon a markunkba. Felhívás, csábítás – nem is akármilyen – érhetne százával a kiváló alkotót és férfiút – a maga választotta erdélyi utat soha el nem hagyta, nem kellett aggódni a Rá bízott talentumok sorsát illetően. Tábora volt, van és lesz Farkas Árpádnak, amíg akad ember, aki ezen a nyelven akar és tud beszélni ezen a tájon. Ameddig lesznek bátrak, akik – ellenállva mindenféle csábításnak és agresszióknak – használni merik a legszébb magyar személyes névmást: MI.

Alagutak a hóban – ezt választotta egyik könyve címének sok évvel ezelőtt, és az olvasó boldogan bolyonghat a titkos járatokban, vadnál is vadabb telek idején. Erdélyiek vagyunk – nem szarjuk össze magunk a háztetőig érő hótól (sem). Még olyan környezetben sem, ahol hovatovább óramű pontosságával érkezhettek árvíz, aszály, jégeseő, hegyomlás – mégis „váratlanul” éri az országot valahány katasztrófa. Miniket magunkat is. Mintha tunyulnánk, úrrá lenne rajtunk a feledékenység. Nagyobb baj, hogy Farkas Árpád távozása is váratlanul ért bennünket, holott régóta készülhettünk (volna) a csapásra. De nem készültünk. Nem akartunk! És igazunk volt...

Nem vagyok hajlandó múlt idejűnek tekinteni a gyakori készülődést, amikor – úgy ötven évvel ezelőtt – felöltöttük egyetlen fehéringünket, és így szólunk a gyöngébb idegzetűekhez, a fantáziátlanokhoz: – Mi pedig most kimegyünk a selyemrétre kaszálni. Várnak ránk.

És úgy lett.

Vártak.

Nem felejtjük el.

2021. február

Farkas Árpád miatt írom az alábbiakat. Nem érte, netán saját valóm mostani tényei okán (emlékek? mi az emlék?!), de miatta.

Mert a nyolcvanas években olvastam először versét, a kilencvenes évek elején az addig kötetben fellelhetőket (*Alagutak a hóban* című kötete került először hozzám), ám személyesen csak e legújabb évezred elején találkoztunk, a zetelaki írótáborban, ahol ült a fehér műanyag széken, fehér ingben, ahogy az illet. Nézttem azt a fehér inget a nyárban, büszkeség volt benne, önérzet, ahogy a fehér inget hordta, szerénység nélküli tekintettel (szerénytelenség, góg nem fért hozzá).

Ami látszott, messziről, rögtön, hogy költő ül a műanyag széken, költő hordja a fehér inget. Mert súly és viselet is volt ez, valamiféle világlátás, hogy a világot csakis így kell és lehet önmagunkon mutatni, a fehér ing színe által. Tudjuk, mondják a bölcsek is, hogy a fehér az... az nem is egy szín. És tényleg nem szín a fehér, de régebbi, színek előtti. Később már: színek utáni.

A fehér ing valahol a dél-amerikai irodalom egyik pillanatában avantgárd költők lázadó ruhadarabja lett, amikor a láz és lázadás túlsó partjára értek. Farkas Árpád fehér ingén nemcsak a magyar történelmet, régiekhez való hűséget, de azt a távoli avantgárd gesztust, jelet is látni véltem – hogy tiszta lappal indulhatunk és határozott tekintettel nézhetünk az ősök szemébe.

Azt is látni véltem, immár Farkas Árpád verssorai között, hogy a szerző egyetlen versben, ha kell, hosszú fényéveket él át, gyorsan érkező titokkal, a felvillanó valóságok csillagai között, mint az *Itthoni Hamlet*ben, ahol a dán királyfi okán így indul a vers: „Láttam a földet. E füstölgő göröngy kezemben az.” Csakhogy, az én olvasatomban, az itthoni Hamlet nem csupán a szántóföldön áll, de odakint az univerzumban, az úr-

ben – és onnan, a világok közötti semiből hajol le a földgöröngyért, amely a Földgolyó is egyben.

Ezt gondoltam, ha verseit lapozgattam olykor, valahogy őt is ilyennek láttam – úgy tud a tájba gyökerezni, hogy közben lebeg a világban vagy lebeg világokon is túl. Azt azonban beláttam, hogy e lebegés inkább csak törekvés, vágy, irány. Mert neki az ittlét volt a fontosabb, hogy itt éljük és megéljük saját korunkat. Férfi, költő, ember – egyszerre, azzal együtt, ami e három szóból következik, mindez egyetlen lendülettel. Amikor legelőször láttam, akkor is érződött (pedig egy műanyag széken helyezkedett el éppen), hogy egyetlen lendülettel érkezett a többiek, a világ, a közösség, a család és az olvasók pillantásai elé.

Ami látszott még, nem annyira a versekben, vagy ha személyes találkozáskor társak vagy közönség elé lépett, de fotókon, tévés interjúkban, felvett versmondások kockáin: a lendület felfele tartó erővel ellentétes irányban az arc vonásait lefele tartó barázdák keményítették, kötötték. Mihez is? Leginkább a jelen időhöz, ahhoz a pillanathoz, amikor a vonások mögött a régi fájdalmas és örömök egyszerre válnak jelenvalóvá.

A vonásokat a fehér ing mindig más fényben adta vissza. Egy költő vonásait, aki pontosan tudja: „járkál egy férfi az időben dolgozik elmege”, egy emberét, aki jól tudja: hol a helye a Szivárgásban, mennyi szivárogo el belőle, mennyi marad.

Ahogy apáink hangja, úgy Hamlet és a Szellem mindegyre újrainduló, felsztergő párbeszéde is ott zizeg köröttem, ha Farkas Árpádra gondolok.

Látom, ahogy nézi őt az eljövendő – homálylón, máskor: sugárzó vonalakkal, és én is őt nézem az eljövendővel együtt. Mintha itthoni, mintha „havazás lennék”.

Dénes László, Farkas Árpád, Mózes Attila, Bogdán László és Király László a zetelaki írótáborban, 2004. Fotó: Király Farkas

Farkas Árpád dedikál Sepsiszentgyörgyön, 2018. Fotó: Toró Attila

Villámposta-töredékek Farkas Árpád halálakor

Farkas Árpád halálhírét olvasva felémlik a szó: a Magyar Művészeti Akadémia *Közelképek írókról* sorozata, melynek Farkas Árpád egyik monográfia-alánya s magam egyik szerzője voltam, elsősorban kortárs irodalmunk *élő* reprezentánsait mutatja be. Igen, akkor, a monográfia születésekor *itt* volt, kortársunkként Farkas Árpád. Ám a megrendítón váratlan kozmikus fordulat, mely hetvenhét éves korában egy másik, ismeretlen univerzumba röptette a költőt, emlékek sokaságát elevenítheti föl. „Ha dúdolsz rólok, soha meg nem hálnak”, mondja Király László sókerti embere, s emlékezni, a felejtés ellen, nemcsak katartikus: megrendítő, felkavaró élményekre lehet, hiszen kinek mi jutott, hanem köznapi, de megőrződött, mert köznapiságukban mégis fontos s tudatosan előhívott pillanatokra is, most ezt tenném.

S mert a halál a derűt sem törli le a voltról, a *múltról*, fölidézhető akár a kötet készültékor, 2014-ben villámpostán jövő-menő, bőséges szakmai levelezés töredékeiből is valahány. Mert annak a lehetőségeiben *élő munkakapcsolatnak* van (volt) néhány, a monográfia szerzőjét illetően roppant előnyös (és kényelmes), amúgy olykori kölcsönös duzzogástól és humortól sem mentes szakasza. Például kihez fordulhatna leginkább a pontos válaszok megszerzésének legnagyobb esélyével, ha a biográfia, az alkotói életpálya szikár tényadatai dolgában megtorpan a curriculum vitae szerkesztője, ha nem az „alanyhoz”? S Árpád becsülettel, talán élvezettel is, írta s küldte az oldalakat. A verseinek egyik s másik kötetében előforduló sajtóhibákat, elütéseket pontos és hosszú listába szedte, apró, de egy-egy mű vagy életeseemény háttérét megvilágító megjegyzéseket tett, a maga emlékezetét is föllazító, hajdani élményekről mesélt, s szépen haladtunk – már a kész monográfia ismeretében – az egyetértés és az egyet nem értés néhány esetben ingatag, ám sohasem életveszélyes területei felé is.

Kaptam tőle ajándékot is: megküldte az édesapja, Farkas Albert *Szülőfalum, Székelyszentmiklós* című szép falurajzát, remek, hasznos olvasmányom volt, s láttam a könyvészeti adatokban: szerkesztette Farkas Árpád, szedte, tördelte a két unoka, Farkas Réka és Farkas Kinga – a család közös, emlékezetes munkája ez a kiadvány. Egy másik könyvet is megküldött. Nem ismertem korábban, nem is találtam itthoni boltokban a *Bolhalakodalom* című gyermekverskötetet. „Nem csoda” – írta Árpád –, „egy csíki kiadó kérésére gereblyéztem össze húsz év terméséből, szerződést is kötött ezer példányra, félhavi újságírói fizetésnek megfelelő honorért. Persze a könyvecske nem valami nagy dobantás. A játékosabbak mellett

megterheltem néhány másfélével is, hogy gyermekeim nehogy azt higgyék, csak az »hazafias« vers, amit kortársainktól hazáról és pártról az iskolában tanítanak. S hiába biztattak Kányádiék, hogy gyermekversei tartják majd el az öreg költőket – mármint az egymást követő olvasó nemzedékek –, mikor egy konferencián kiadóm elkottyintotta, mily jól mennek a gyermekkönyvek, a Kányádiéból ötezer, az enyémből négyezeröttszáz példányt sikerült eladnia (az ezerből), mosolyogva legyintettem: tartsák el csak Sándor bátyánkat. A gyermekeknek írást viszont igazán akkor hagytam abba, mikor hat éves kisebbik lányom, vendégek jelenlétében kisszékre állt, hogy: »MUNKÁSZVONAT. Édeszapa verse.« Brrrrr.”

„Nem akarom elemezni a saját verseimet” – vallotta Farkas Árpád nem is egyszer, s hogy „jól tudom, költő csupán a kész verse alapján ítélni meg, más, sajátjánál kívül állóbb látás által”: de ha ez igaz lett volna, úgy tarthatnánk számon, mint a világirodalom egyetlen, önmaga verseit nem elemző költőjét. Dehogynem, s micsoda lendülettel értelmezett: okfejtéseit élvezettel olvastam, egyik sem volt tanulság nélküli, függetlenül attól, hogy egyetértettünk vagy sem. Pályakezdésének egyik kultuszverse például a *Cipőfűzőárus*. A vers fele tetszett, a másik fele nem. Azt írtam róla: a költő több strófát ölt eszmei zászló gyanánt az első tematikai egységéhez, s a tárgyias, de érzelemmel átszőtt leíró realizmus így kap egy „fogalmazási (eszmei) panelekbe burkolt értelmezést”. És hogy: „szinte morbid képzavarral harsány mozgalmi kiáltvánnyá fokozza le a verset: »fejünk fölé tűzzük/az emberszívvvel táplált/Vörös Csillagot«”. Árpád, számomra meglepő módon, épp ezt a képet védte: „Az emberszívvvel táplált Vörös Csillag sem akkor, sem most nem enyhe ironiát sugall, sokkal inkább durva szarkazmust, ha nem épp blaszfémiát.” De, nem kevésbé meglepően, így folytatódott a levél: „magáról az opuszról persze időközben nekem is a tiedhez hasonlóan alakult a véleményem, régecske jeleztem, hogy gyenge Jevtusenkö-utánérzésnek tartom, s főleg azért, amit magad is fejtegetsz: egyszerű helyzetjelentésből elszabadult publicisztikába vált, ami már nem az én versképző hangozom. A Püski-féle gyűjteménybe is csak azért vettem fel, hogy jelezzem, cenzúrázatlan idők jöttén is vállalom fiatalkori önmagam.” Ez utóbbi, 1991-es, régi emlék megtéveszthette, hiszen a Püski Kiadó *Szívárgásban* című gyűjteményes könyvében már nincs ott a vers. Ezt a teljes körű likvidálást viszont túlzásnak gondoltam (gondolom), a mű első szakasza önmagában tökéletes egész, megrendítő portré: a háború utáni generáció fölöslegessége, fölöslegességtudata, egész kilátástalan,

reménytelen sorsa belefoglaltatik, a téli hóban elázó *pántlikák* a senkinek sem kellő emberek jelképeivé lesznek.

„Én nem írtam udvarló verseket”, írta egy másik elektronikus disputában, „csupán szerelem tárgyúakat”. „Kamaszkorom óta utáltam a szöveges slágerek hangszereiből kicsöpögő nyálat, s az arra való ringatózást, úgyhogy szerelem tárgyú verseimnek nincs konkrét, élőlényben testet öltő célalánya. ...Szerelmes, udvarló ember van, a szerelmes van, a nemek közti küzdelem párlata csupán. [...] Ilyen jellegű versem nekem is több van, mint amennyit neked sikerült össze számlálnod, nem említetted a szereplők közül az *Egy állomáson* vagy a *Szívünk szép szerelme* c. slágerparódia-szerűségét, de fő, hogy ürügyet adtam jó arányérzékű, szellemes számbavételükre, mert ilyen klasszikus monográfia alcím, hogy: F. Á. SZERELMI KÖLTÉSZETE valóban nem létezhet.” Nyár volt, ekkoriban szedelőzködtünk egy hosszabb franciaországi nyaralásra, a levél időlegesen válasz nélkül maradt, Árpád örölte még egy ideig ezt a témát, s mire hazaértünk, ott volt a számítógépben egy újabb érvelés. „Ha akarod, felölem magyarázkodásnak is tekintheted, de én előző levélben is jeleztem, nincs semmi bajom azzal, ahogyan szerelem tárgyú verseimet kézbe vetted” – „kivéve a kissé tanáros viszonyulásod”, tette szavá máshol. „Jelezni akartam csupán, hogy nekem is van néhány nyelvi monomániám, ilyen többek közt a szerintem nem létező szerelmes vers fogalma (vers nem lehet szerelmes, legfennebb fogalmazója vagy befogadója). Minthogy gyermekvers sincsen, mely születése után majd felcseperedne, legfennebb gyermekeknek szánt, vagy gyermekek által írott-, valójában vers létezik csupán.” Ez, jelentéstani értelemben, kifogástalan okfejtés volt, s bár ellenérem akadt volna, kétségkívül gyengébb az övénel, mert a fogalom alkalmazásának szokásrendjére vonatkozott: kapituláltam.

Akadtt egy-két komolyabb értelmezési csörténk is. A *Nyarak füstje* meg a *Kályhák lázadása* című versekkel kapcsolatban írta: „érzésem szerint, túl közel hajolsz a metaforákhoz, nem véve észre, hogy lírai, képi realizmuson túl, helyzetek és körülmények gerjesztette szurrealizmus is föltör, s ilyenkor a képek szétválását abba kell hagyni, mert pl. a lassú népirtás gyorsulóban, s ha tűz éget, nem érdekel, hogy hintalóból, malacból, kutyakölyök- vagy gyermektetemből sír föl a szappannakvaló. Ragaszkodom devalválódott magyar szavaink értelmező szótári értelméhez, [e versek] a tiedtől eltérő megítéléséről szólnék. Mert, hogy sikerületlenek, szó nélkül elfogadom. De, hogy nem tisztázom, nem nevesítem, se regszemlézem, hogy kikre gondolok a (kommunista) nyarak füstjében felszámoltakban, esetleg az ikonarcú Márton Áronra, vagy épp 9 holdas nagyapámra, talán a frissiben rehabilitált Főris Istvánra, a Román Kommunista Párt 1940–44 közötti első titkárára, kit, Gh-Dejnek

>>>>> folytatás a 4. oldalon

helyet csinálendő végeztek ki, vagy épp Nagy Imrére... Szájából éneket: vért szivárogtató költő-professzor Szabédire, Géreczre –... oly mindegy a kelet-európai nyár saját kutyakölykeit is fölزابالó móságát tekintve. Hisz épp arra tartana a vers, »hogy MOST ismét egymás vékonyába marva, verekszik koncon, jusson, hogy neki is jusson«... Erre én: »Legelől ő jön, az ikonarcú,/fiai kilenc holdját hozzák«: a római katolikus Márton Áron képe nem villanhat fel a görögkatolikus, ortodox ikon mögül, s hogy óhozza kapcsolod a *fi* szót, végképp nem, de megzavarod vele, hogy a tudott, nagyapai kilenc holdra (és a kuláksorsra) asszociáljon az olvasó. S egy másik kép: »fölsír a szappannakvaló«. Ez a kép tragikus előzmények folytán *foglalt, örökre*. Tűzzel, füsttel, krematóriummal együtt említve, az idők végezetéig lefoglalta magának a zsidó holokauszt. Hol van az az értelmező szótári alak, ahogy írod, amely szerint ez a kifejezés általában vonatkozhat az emberiség történetének számos holokausztjára, mert sok volt, igen, s benne az emberzsírból-hamuból készült szappanra – a zsidó holokauszton kívül?»

Azután kaptam még egy remek kisesszét, és megszületett közöttünk a világbéke: „Most, hogy egy szóról, fogalomról kijelented, pl. a szappannak-valóról (a pillanatot illetően igazad is van), hogy az soha nem fog jelenteni mást, mint ama iszonytatót, amivel az idők végezetéig együvé tapadt, eszembe jut egy hosszú, hajnalba nyúló nyilvános vitám Földes László és Méliusz József kiváló íróemberekkel, jó harmincöt évvel ezelőtt. Ők váltig állították, hogy az olyan történelmi mozgalmak és pártok által kompromittált s devalvált szavaknak, mint teszem azt a gyöker, gyökeresség és társaik, a szebb jövővel együtt nemcsak az irodalomból kell eltűnniük, hanem a közbeszédből is. Mert hát ugye, hungarista, szálasista emlékeket gerjesztenek. Én nem kis nemzedéki hévvel, s persze, nyegleséggel jelentettem be, hogy köpök arra, miként hagyták bemocskolni születésem előtt anyanyelvünk szavait, én örök értelmező szótári értelemmel kaptam, s gazdagítva szándékszom továbbadni őket. A szavak, ha mindannyiszor elpusztulnának, mikor pillanatnyi értelmüket veszítik, s mindannyiszor elveszítenek fejt, ahányszor használoit megsemmisítik, a nyelv is, valóban kihalna. Alábecsüli veszélyeztetettségét, ki nem látja, hogy a világban régóta folyamatos – itt-ott szabad szemmel is felismerhető – népiirtás folyik, néhol tűzcsóvás, másutt alattomos, s nem használok nagy szavakat, ha bevallom, magam is éreztem önmagam lelki szappannakvalónak (sőt szappannak is, mellyel mások vétkeiket magukról lemosnák). Furcsa jószága az emberiségnek a költészet. [...] Én egyáltalán nem csodálkozom, kedves Ibolya, hogy a *Nyarak füstjénél*, de főleg a *Kályhák lázadásánál* elszakadt metafora-méricskélő cérnád, mondván, ez már sok és költőietlen, s igazad van. Vannak körülmények, melyeket talán csupán Picasso

Gótikus ablakok

Lapszámunk 4., 6., 10–11., 13–16. és 18. oldalait Árkossy István *Időutazás* címmel a kolozsvári Szépművészeti Múzeumban nyílt kiállításának anyagával illusztráltuk.

hatlábú szörnyei tudnának csak eljajognani..., hogy kissé pontatlanul parafrázáljak. (Én attól még szerethetem ezeket a szörnyszülötteket.)”

Idéztem a monográfiában Páskándit: azt írta a *Begyűjtött vallomásaim* című önéletírásában (1996) a mindenütt hangzó „kettős beszédéről”, a „parabolák korának” „cenzúraaltatásáról”: „Egyet a pártnak, az államnak, egyet az intimításoknak, a szerelem témájának... Lényegét tekintve embertelen ügy volt.” Úgy vélem, pontosan érthető, mire gondolt Páskándi. Árpád azonban másképp gondolta, vagy csak elkapta a mérget: „A hazug beszédmodot nevezik így (finoman) az egész magyar nyelvterületen. Művelője, ki szemedben egyet mond, hátad mögött mást. Ki ugyanazon szájából ugyanarra, ugyanarról hideget-meleget egyaránt fújni képes. [...] Nem igaz, hogy – legalábbis a mi pályakezdésünk től – erre valaki megpróbált volna kötelezni, csupán egzisztenciális önérdékből művelte, aki művelte.” S ment a villámválasz, de csak röviden, ő is tudta, hogy Páskándi ezt nem szitokszóként használta, s én sem a „kettős beszéd” sunyi változatára utaltam. Árpád végül egy jelző szerkezettel, „nyikháj billogsütögető fogalom-meghatározásnak” nevezve ezt a *cenzúraaltatást*, lezártnak tekintette a kérdést.

„Bolond Istókként csak egy percre kukkantok be Debrecenbe, hogy szusszanás-

nyira megzavarjalak. [...] Gyakran használok a képviselési költészet megjelölést. [...] Persze, hazugság itt minden, terminológia körüli bakafántoskodás, minden emberben még a vátesz is szót kér, ha megszólal, igazáról győzni meg a másikat. Én mindenestre elégedett lennék, ha sikerült volna valamelyest sugároznom egy jobb sorsra érdemes közösség közérzetét.” Igaza volt, a fogalom szinonimái kifejezőbbek, de úgy érveltem: „a lelkiismeret diktálta kötelesség, a kötelesség diktálta képviselőt egyáltalában nem semmisíti meg az én autonómiáját. Igen, a költő mindig önjelölt, ez nem a képviselőség követutasításos játszadozása, hanem, amit több helyütt is írsz: magadnak teremtett rend. Nagyon pontosnak, kifejezőnek gondolom Bertha Zoli fogalmát veled kapcsolatban: etnikai önreflexivitás. Ez nem azonos az én eltűnésével.”

S vannak Árpád leveleiben ilyesféle mondatok is: „Talán, ha élek még, s fontosabb dolgok nem kötik emlékezetemet, visszamenőleg megírhatom, ami ebbéli küzdelmeinkben szórén-szálán elveszett” – várakozást ébresztő mondat volt.

Egy éve, épp a születésnapja körül kaptam egy sornyi értesítést: „Megváltott az e-mail-címem, íme:”, s így indult az új: venfarkas44... Rendben van, vén Farkas, lecserelek, jeleztem vissza a tudomásulvételt. De ezen a friss éteri vonalon már nem váltottunk szót.

Milyen a színe az áfonyának?

Farkas Árpád halálára

A.

1

Zetelakáról tartunk hazafelé, te az anyósülésen; mögöttünk, középen, mélyen behajolva Bogdán beszél; figyelsz, nevensz, bólogatsz. Látom most is az arcodat, a tekintetedet; tetszik a történet, az ifjúkorotok elevenedik meg, a Sugás, a Kripta, a Bástya. Egykori szentgyörgyi szereplők lépnek elő a múltból, a feledésből, amikor egyszer csak hirtelen megszólalsz, hogy: „Itt – már a tusnádi kanyarban voltunk – álljunk meg egy pillanatra!”, áfonyát szeretnél venni az útmenti árusoktól...

2

Finom befőtt készül majd otthon, gondoljuk, amikor kiszállsz fehér ingedben, hófehér nadrágodban, majd semmi alku nélkül jössz is vissza mindjárt egy nagy műanyag szatyor áfonyával. És leteszed a padlóra, magad elé. Még vagy fél óra az út hazáig. Nem megyünk gyorsan, nem sietünk, jól érezzük magunkat együtt; meg kell még beszélni a háromnapos eseményeket, történeteket is. Pályatársak, régi barátok, idősek, fiatalok stb.; mindig történik valami egy ilyen író táborban, de főként a Kék Lagúnában reggeltől estig, estétől reggelig...

3

Falvakon kanyargózunk keresztül; tehenek, kuttyák, tyúkók, kátyúk, szekerek, traktorok, istennyila; fékezni kell állandóan. Jobbra-balra, előre billennek az utasok. Mozgás, mocorgás, fészkelődés; pisiltetés is valahol két település

között, az út szélén. Mert Neki mindig kell, mondd. A prozstatája, mondja Ó is. És hogy neked is a prozstatád, mondd Te is. Egy kis kar- és lábmegmozgatás is jólesik, egy szál cigi is, az sem árt; kiszállás, nyújtózkodás, majd ráérős visszaülés, satöbbi. Fészkelődés, helyezkedés, amíg haza nem érünk a stadion környéki tömbházlakáshoz; előbb még letesszük Lacit; nehezen marad el, mondanivalója volna, mint mindig, beszélgethetnékje, mint mindig.

4

Már vár reád Erzsébet; a konyhában tesz-vesz, gondolom, amikor bekopogsz; a kukucskálón kinéz, végigmér. Te vagy? Te pedig, öledben a tekintélyes zacskóval, „talpig vérben”, mögötted a „vércsíkos lépcsőházzal”, hisz cérnavékony áfonyavér kanyarog a bejáratától az ajtóig, ahol, ingedhez szorítva a „pungát”, fölfelé elhaladtál. És kinéz Erzsébet, kinéz és meglát úgy, ahogy... Tán szája elé kapja a kezét is. Jaj, Atyaúristen! Tán fel is sikolt, ki tudja. Ott állsz előtte padlóig „vérben”, melleedtől bokádig lefolyt áfonyalében diadalmasan, karodban-öledben az Ajándékkal! –

B.

5

Eljátszik az ember, amíg él!, az életével, eljátszik a halálával. Ez tréfa vagy komoly, kérdezi Ó vagy Más, mint a viccben. Igaz vagy hamis, kérdezem én is most, Árpi. Ez komoly? Látlak magam előtt, ahogy „becsöngetsz” Oda... Az Ajtón... Pici szünet, majd belépsz. Bogdán is ott van, várakozik türelemmel. „Be jó, hogy jöttél, Testvér!” Bó fél éve, hogy vár reád, de úgy el van foglalva most, hogy talán észre sem veszi azt a nemlétező foltot rajtad. Mert a folt úgy/már Nincs! Akkor volt csak! Meg a játékból?, viccből? mímelt rettenet is: „Halál.” –

Farkas Árpád a róla szóló monográfia bemutatóján Cs. Nagy Ibolya társaságában, Sepsiszentgyörgy, 2018.
Fotó: Toró Attila

Bogdán László, Király László, Farkas Árpád és Ferenczes István a Magyar Széppróza Napján 2020 februárjában, Sepsiszentgyörgyön.
Fotó: Toró Attila

PÉCSI GYÖRGYI

Egyfedelű költő és ember

Tamási Áron – visszatérően említi Farkas Árpád – csak azután kezdett írni, hogy előtte megborotválkozott, fehér inget vett. Megtisztelte a fehér papírt. „Ebben az egyben utánzom őt”, teszi hozzá. A fehér ing másik megbecsült költőtársának is védjegye, a „fehéringes közmagyar”-nak, Kányádi Sándornak. Ha az alkalom úgy kívánta, Kányádi nyakkendőjét is kötött, Tamási Áron szintén. Farkas Árpádot amolyan petőfisándorosan kihajtott gallérú fehér inges, fekete mellényes, fekete-fehér fotókon őrző emlékezetem. Nem tudom elgondolni *színesben* – tétován ismerkedem prózai munkái gyűjteményes kötetének borítóján a talán terrakotta színű ingpulóveres költő portréjával. Holott tudom, a fehér ing ünnepi férfiviselet, az ünnepet tisztelte meg a parasztember állig fölgombolt fehér inggel. Miért kellene Farkas Árpádnak éjjel-nappal fehér inget hordania? A fehér ing valóság és szimbólum, stílus, tartás és plebejus világnézet; a szimbólum átüt a színében, az öltözék viselése alkalomhoz rendelt.

A „fehéringes közmagyar” közteherviselést mond, Farkas Árpád szerint a költő dolga „közérzetet jelenteni a völgyből”. Rokont fogalmak, bár az utóbbi visszafogottabb (visszavonultabb), csöndesültebb. Lejárt-e a szavatossága a sokszázados hagyományú közösségelvű költészetnek a diktatúra elmúltával? Kányádi 1990-es ingerkedő megszólításához – „Na, mi a dolgunk elvégeztük, vége a versnek”, „A költészet meghalt, a politikusoké a szó” – újra meg újra visszatér Farkas Árpád. Hangsúlyos helyeken is, mindjárt az egyberostált (válogatott?) prózakötet első, Bogdán László készítette beszélgetésében, és a kötet utolsó, a Szíki Károlynak 2018-ban adott interjújában. „...a versnek magának nincs vége, a vers marad olyan szerepkörben, mint bármelyik a medicinában is használható eszköz, amelyik tisztítja az ember érzelmi járatait – jegyzi meg rezignáltan Farkas Árpád. – Az igazság az, hogy én a verset már azért sem műveltem oly mohón és intenzíven, sőt alig-alig, mert úgy éreztem, *megszűnt a tétje*.” „Túléltem magam” – fogalmaz több helyen, tudomásul véve, hogy az olvasók életük, sorsuk legfontosabb kérdéseire a választ már nem a költőktől, hanem a politikusoktól várják.

A prózai írásokat tartalmazó kötet első, s egyben legerjedelmesebb ciklusa, az *Asszonyidő* az 1968–1983, a második, a *Hermafrodita idő* az 1990–2018 közt keletkezett írásokat tartalmazza (a harmadik, a *Jelentés a völgyből* pedig az 1977–2018 közt készült interjúkat). Az *Asszonyidő* című írás a legendás sepsiszentgyörgyi *Megeyi Tükör*ben jelent meg, huszonvalahány évesen írta, pályája elején, nemcsak a fiatalság lendületében, de az enyhültebb évek bizalmában és tartósságának reményében is. (Utóbb majd ezekről az újságírói évekről mondja, hogy „Tulajdonképpen négy évet

Jean D'Arc

életem: '68-tól '72-ig!"). A költői esszé (próza-vers) egyetlen lendületes hosszúmondatban kárhoztatja jelenkora lapító, lagymatag férfijait, s tiszteleg az asszonyok előtt, akik a valóságos férfiúsnak idején is, meg a férfiatlan férfiak korában is elszántan védtek, védik, táplálják, gondozzák az életet, a nemzet tovább élését. Azzal a reménnyel zárul az írás, hogy eljön az „okos, higgadt szenvedélyű, mesterségükhöz értő, árnyalt töprengésű és nyílt tekintetű, bátor és cselekvő, egész népközösség szívével-eszével gondolkodó, elirányító férfiak” ideje, a „felémelt homlokú Férfiidő”. Az *Asszonyidő* párját azonban nem írta meg, nem az áhított Férfiidőt hozta '89 után a szép új világ, hanem a hermafroditákét. „A férfiakból egyre kevesebb, még ma is. A hermafrodita idő pedig azt jelentené, hogy megalkuvó férfiak sokasága népesíti be életünket, [...] még azt is meg mertem volna kockáztatni, hogy nemcsak a hermafroditáké, hanem a hímrinyók ideje is eljött. A hímrinyóké, akik miközben bambulnak a ködbe, riszálnak a húsosfazéknak” – mondja Bogdán Lászlónak a már említett interjúban.

Helyben vagyunk. Farkas Árpád kedélyborzongatóan egyértelmű, szenvedélyes, de higgadt és fegyelmezett. Kategorikus? Igen! „Legyen a ti beszédek: igen, igen, nem, nem; ami ezeknél több, a gonosztól van” (Mt 5,37) – nem hagy semmiféle kiskaput az egyrészt-másrészt kisumákolásnak. Kategorikus, mint Tamási Áron: „Aki embernek hitvány, magyar-nak alkalmatlan.” Annak idején, a hatvanas években Székely János a fejét csóválta Kányádi versein: sziklaszilárdak a költő elvei, végleges és ellentmondásmentes a világlépe, minden a helyén, sehol semmi kétség – a kételkedés korában! Farkas Árpád

konok kérlelhetetlensége rokonvilágú a Kányádiéval: ragaszkodik bizonyos axiómákhoz, az erkölcsi tartás, a szülőföldhöz való hűség, az emberiség, a szeretet és a társadalmi méltányosság axiomatikus parancsához – nem általánosságokban, hanem a mindennapok konkrétságában.

Ezért keresték és választották be „csaknem mindenbe” 1990-ben az RMDSZ megalakulásakor, „mondván: kellenek az új arcok, a tiszta nevek” – hogy a kezdeti lelkesültség után villámgyorsan visszavonuljon („Feltűnő volt és felháborító, amit láttam, hogy a szabadság megélése abból állt: jó részük vagy a parlamentbe, vagy más pódiumokra készült felkapaszkodni, ahonnan a néphez lehet szólni, s tisztelet a kivételnek, főként egykori önmaguk átmenetiséért” – összegzi Csinta Samunak.), hogy a frissen alakult *Háromszék* lapban, megőrizve függetlenségét, nyílegyenes, kényelmetlen glosszáival, tárcáival a közérzetről jelentsen a völgyből. A versektől elpártoltak az olvasók – de a fürkésző tekintetű, a közért író-aggódó-élő Farkas Árpádtól nem. Autoritása nem csorbult és közmegebecsültsége sem. Némi büszkeséggel említi, hogy talán több verset ajánlottak neki, mint amennyit életében ő maga írt. (Magyarországon a szintén keveset író – csak a válogatott verseit megíró – tüneményes játékos, kópésan kedves-mosolygós Kormos Istvánról mondták ugyanezt.)

*

Illyés Gyulával történt személyes találkozására emlékezve jólesően nyugtázza: „beigazolódott, az elfogultságból is kilazulva, hogy valóban azzal a személyiséggel találkozhattam – és később többszöri alkalommal visszaigazolódott ez –, akinek

költői és emberi lénye egyfedelű.” A költőfejedelem életművét, betöltött szerepét nagyra becsülte, de kellett az a picike, talán csak egyetlen apró szemvillanásban megmutató tapasztalati bizonyosság, megerősítés, hogy hiteles a vers, az életmű, a szerep, hogy Illyés költői és emberi lénye valóban „egyfedelű”. Nem óvatoskodó gyanakvás, egyszerűen a földközeli, talajközeli ember észjárása, reflexe: csak az megdönthetetlenül bizonyos, amit a tapasztalás megerősít.

Farkas Árpád ilyesféle földközeli, tapasztaláselvű költő. Szárnyal és dühöng, de minden írását a köznapi valósággal szikráztatja össze. Ez hajtotta fiatalon, az *Asszonyidő* lírai esszéiben, riportjaiban, és ez a *Hermafrodita idő* kifakadásaiban. „En azt hiszem, hogy pillanatnyilag nem az a kérdés, hogy hűnek kell-e lenniük rendszer- és kormányváltozások után az íróknak önmagukhoz – válaszolja 1997-ben a budapesti Kossuth Klubban Erdélyi Erzsébetnek –, hanem az, hogy akik írással foglalkoznak, tudják-e, hogy mi a szándékuk a mondatokkal, a gondolataikkal.” Farkas Árpád – Hamlettel szólva – a kizökkent idő helyreállításáért, egyszerűbben: az erdélyi, romániai magyarság életének emberibbé változtatásáért – egyáltalán: a megmaradásáért – ragadott tollat, a kezdetektől. Megesett (megesik), hogy lefitymálták, mert a költészet önmagán túlmutató értelmét a köz/közösség érdekében határozta meg – holott a költészet, természetesen, akármilyen lehet, közösségelvű éppúgy, mint énelvű; az előbbi választása etikai döntés, de hogy mi minden előzi meg és tartja életben, arról a kötet írásai is tanúskodnak.

Nem ilyen lovat akartam – vallotta, már apró gyerekként is, amikor hintalóra ültették. Erős, kifejező könyvcím, pontosan leképezi Farkas Árpád viszonyulását. Az esszéknek, glosszáknak, tárcáknak, sőt a beszélgetéseknek is az egyik fővonulata a Siménfalván és Székelyszentmiklóson a földműves nagyszülőkkel megélt aranykor megidézése: a rendtartó székely falu, a táj, a tájjal együtt lélegző, a tisztességes munkája által önértékére büszke, közösségében helyét találó székely ember. „Engem pedig a falucskához láthatatlan, erős szálakkal ez kötött, [...] minden gesztusomban, lépésemben és természetesen versbe faragott világomban –, s melynek gyökerei természetesen őáltala, e kis közösség által századosak.” Királyfiak voltunk, emlékezik. Ezt az idillt dúlta szét az agresszív kommunista hatalom a történelmi paraszti osztály szétverésével, nyomorúságba döntésével. Nagyszülei kulákklistára, kilakoltatásra kerülnek, édesapja elveszti munkáját, a megbélyegzett gyermek Farkas Árpádot pedig még a pionír nyakkendőjétől is eltiltják. Forradalmárok nem a szegény emberekből lesznek, jegyzi meg Petőfi kapcsán Illyés, hanem azokból, akik elveszítik a jobb módot. A „másodgenerációs földember” – ahogy magát nevezte – zsigerekig megtapasztalta az aranykorból való kizuhanással az elvesztést. A rendtartó székely falu évszázadok hagyományából kiforrott morális örökségének, kultúrájának, szellemiségének, önállóságának, metaforákban gondolkodó gyönyörű nyelvének szeme lát-

tára történő pusztítását. És elindult viszaperegni a közösséget méltányosan megilletőt.

Ennek a veszteségtudatnak az egyik igen erős, kultikussá vált darabja a *Mikor az öregemberek mosakodnak* című vers. Megtudjuk: eredetileg egyik falujáró, világháborúra emlékező öregemberekről készített riportja prózai fölvezetőjének készült; Illyés Kinga fölfigyelt rá, versként a műsorába illesztette, és azóta, okkal és természetesen, versként van számontartva. De tulajdonképpen az *Asszonyidő* ciklus számos esszéje, glosszája, tárcája – ahogy erre kiváló monográfusa, Cs. Nagy Ibolya rámutat – a lírikus prózaverse, szóljanak bár az *Öregember méltóságáról*, legyenek *Csópp fényesség a szülőföld felett*, vívódjanak *A Cserfa-sorsról*. Remekművű zsánereit, úti beszámolóit, tárgy- és tájleírásait, de epikusabb tartalmú riportjait, traktátusait, vitairatait is átjárja az erős lírai hevület; széles skálán játszik érzelmi tónusa a nemes pátoztól a felmagasztosításig. Alapvetően pazar és halmozott metaforákra épülő emelkedett retorikus nyelve roppant jelentéssűrítésre képes: életsorsot, hangulatot, magán és közösségi közérzetet, tájat, tárgyi környezetet akár egyetlen (gyakorta többszörösen összetett, rapszodikus hullámozó összetett) mondatba sűrítve. Mondjuk ki: minden során átüt, hogy szerzőjük *költő*.

*

„Az európai költőtalálkozók is jók valamire, de látok például harminckét parasztasszony-arcot ragyogni a lúdtollakkal pilinkélő háromszéki téiben. [...] költő végeredményben minden ember. Mert sugallatot fogad és megnyilatkozni vágyik. S élni óhajtat tisztán, kitakart arccal, szorongás és félelem nélkül házában és honában, a szépség görcsöket oldó bűvöletében.” Bárhonnan közeledünk Farkas Árpádhoz, mindig oda jutunk, hogy akármilyen formában, műfajban nyilatkozzon is meg, számára a költészet és a közösségi morálra épülő élet kölcsönösen átjár egymásba: a költészet az ilyes életért van, az élet pedig a költészetért, együttes értelmük pedig a létezés fenséges (szakrális) öröme. Zsigerekig értékörző és értékmentő, ezért a legreménytelenebben is képes fölmutatni az önértékben bízó reményt: „Ha a romániai magyarságot feltartott kézzel látjuk, nem azt jelenti, megadta volna magát. Az eget tartjuk, hogy annyi hazugságtól ránk ne rogyanna.” S mert tudja, hogy *mi a szándéka a gondolataival, mondataival*, tökéletesen érdektelenek számára az irodalom körüli aktualitások (viták és gerjesztett műviták), legyen szó népi-urbánus ellentétről, paradigmaváltásról, provincializmusról, moderniségről. Hovatovább nyugodt lélekkel azt is kijelentheti, hogy „engem maga a költészet annyira azért nem érdekel, hogy kedvében is járjak”.

Holott dehogyisnem érdeklő! Fiatalon mindenekelőtt Ady, József Attila és legerősebben Nagy László – harcos, küzdő szerepük és nem kevésbé verseik prozodiája. Korai verseiben reminiscenciaszerűen is átütnek a Nagy László-i fordulatok, de fölismeri, hogy „eszközátvétellel nem lehet túlhaladni” a Mestert. Az egybegyűj-

FARKAS ÁRPÁD

Nem ilyen lovat akartam

tött prózai kötet egyik legerőteljesebb (és legerjedelmesebb) esszéje is (*Lerogyini nem szabad élve*) Nagy László – metaforáitól hosszúverseinek architektúrájáig – költészetéhez és költészetével *egyfedelű* szerepéhez való közelférkőzésének nagyívű, hódoló vallomása. És sorban vall remek művű költői esszékben a számára legeslegfontosabb *egyfedelű* mesterekről: Adyról, Illyés Gyuláról, Tamási Áronról. S visszatérően megemlítve és önálló esszéiben is a nemzetiségi ügyekben legharcosabb Sütő Andrásról. A szelídebb harcmodorú Kányádi Sándorról. Aztán Nemeskürty Istvánról („egyik legnagyobb identitáskeresőnk”). A kor- és nemzedéktársakról: Áprily Lajos, Jékely Zoltán, Szervátiusz Jenő, Zsögödi Nagy Imre, Szilágyi István, Szabó Gyula, Beke György, Bodor Ádám, Plugor Sándor, Gazdáné Olosz Ella, Lászlóffy Aladár, Ferencz István, s az általa fölfedezett büszkeség, Markó Béla, a magyarországi Ilia Mihály, Csoóri Sándor, a Kilencek költőcsoport, a kárpátaljai Vári Fábrián László – sorolhatók az esszékben, tárcákban, beszélgetésekben megbecsüléssel említett szellemi lakomatársak, *egyfedelűek*. Többnyire „meditatív szomorúságú”, *cserefasorsú* kisebbségiek. „Európa-szerte nincs költészet, mely annyi órát virrasztott volna azért, hogy népet testvérnéppel megértésközelbe hozza, ... mint a romániai magyar.” (De hát adott volna méltóbb életesélyt a kor!)

Kányádi Sándor óva intett a kortárs költők megítélésétől. Talán, ha ötven vagy száz év múlva is olvassák az illető versét, akkor majd el lehet mondani, hogy az illető tényleg költő volt, mondta. Az idő kíméletlen, ötven vagy száz év múlva talán nem lesz fontos, hogy a költő emberként is egyfedelű volt-e, de ma még egészen biztos, hogy fontos. Tompa Lászlóról írja Farkas Árpád, s reá is érvényesnek vélem: „Ember volt, magatartásra példa, beszélő a gátzúgásban, igaz igékben fürdő és kora lelkét fürdető. Métélyes, csúf korban élt, de tisztavolt.”

Farkas Árpád: *Nem ilyen lovat akartam. Esszék, glosszák, tárcák, interjúk, riportok. Előretolt Helyőrség, Budapest, 2020.*

Hét törpe

Farkas Árpáddal Farkas Árpádról

„És melleddre ne üss,
mert összeomlik minden.”

1. Szempillaerdő. Szomorú, fűformájú lény. Faformájú, kőformájú, lilíomlánggal égő. Gyöngykoponya vékony tulajdonosa, vízmosásos szemmel, erdőtűzként világító hajjal. Fájdalom fogai közül szabadult ejtőernyős a napraforgók lámpái alatt, egy szál szelíd vadkaporral a bőség szapora holdjának fényénél. A virágernyőbe a Föld is befogózik, lebeg, és nem zuhan. Zuhanni bőven volna minek és hova. Vegyük például a fákat. Lám, fél lábbal a sírban állnak. Kúszik az éjben a krumpliinda szára, megfog, lehúz. Csontos, nagy gyökerek nyúlnak a sötét föld mélyére, le. Csömör virága futja el arcainkat. Hurotos szelek fújnak, ereszek gyémánt foga csattog. Örvénylik az udvar, nyomulnak a trágárzöld füvek, a gyomok eltapsanak. Különb mindenek nekiütődünk, könyökünkkel leverjük a dombról a várat, a tornyot. Tán emiatt állnak egyenruhásan, félelmesen körben a jegenyék. Gyermekekkel rázogattuk csörgőnket, a holdat, s feltarajlik lábujjaink között a sár. Nézzük a búza csillogó szemét, forrón fonódik körénk a levegő húsa. Nevetések fehér margarétái világítanak.

2. Vas, só, sav. Derékig járunk a nyárban, villognak tisztuló gondolataink, mint forró vízben a kések. Sárga tengeriben fényes kapák láza. Vigyázni tárgyainkra, nagy gondnal tenni-venni, nehogy halálunk után fölsebezzék a holdat. A fenyők vont esernyők, átdöfnek, szétfeszítnek. Csonttörő tűzben, savmarta csöndben, kések között nővünk fel. Csak a magány cellái konganak tompán, s csatornakarokkal zörögnek a házak. Kések hullnak a holdból, gémeskút nyikorog, fenékö harsog kaszaélen, éles, vasízú eső hull, penge-eső hull. Állunk térdig, derékig vasban, vasmennyboltos csöndben, a búzakalász is nekünk jön, földőf. Salétrom-marta ifjúságunk üvölt. Surrogva futnak az őszi huzatban csörgők, Tibullus kori rézpiculák, lándzsák, Lidice kori sisakok. Felröhögnek a mozonyok az éjben, csikorognak a hajnalok öntöttvas kerekei, forog a Nap, a sárga köszörűkerék, vinnyog a fű, zöldes vére csurran, ásónk nyomán fröccsen a föld. Savas leheletünktől remegnek az útszéli harmatban a rózsák. Töredezett dárdák a füvek, vaserdők égnek, vasnak kell, kőnek kell lenni a hitben. Vörösen izzó rőt rezsó a mellünk, bordázatunk áttetsző csontsamott. Vaskérgű fák, csengő füvek között szuronyként peng a hajsál. Öntöttvas csöndben, gyomorsav-marta csöndben satu tátja száját.

3. Havazás lennék. Milyen is az ember, mint nagykabátot, úgy kapná ma-

gára a suhogó világot, mert kénes patakocskák csurognak alá a hószagú mennyből. A tél nagy lábasából cipőnk elé kifut a tej, a járdaszegélyen habzó hajnali hó. A havazás lámpái átvilágítanak. Fehér korom, hó hull, puha szárnyakon. Hó hull, hatalmas elő-ázsiai pelyhekkkel, első vattapuha szőnyegbombázása a télnek. Morzsák havazásába tartják arcukat a gyerekek. Körös-körül a lét fehérbe göngyölt, szuszogó romjai. Térdig, derékig, torkig ér a hó. A savszínű téli ég alatt aludttej-kövek, lelkiismeretünkben tarajos hófúvások. Szederinda sír a hóban, a tél bűvő gyomoridege. A hegyek alatt alszanak a falvak, rancos kis öklüket szájukba veszik. A havazás nagy körhintáin szállnak, madzagon ránduló dobozok a porzó hóban a falvak, hőkkenve koccannak össze a harangok. Parázna habzás lepi el a toronygombokat. Hőtömte szájjal szól, aki beszél, lábánál hószaharában fuldokló bazsarózsák. Ha visszaránt a sár, magába szív a hó, marad még három szalonnaszélet: a hit, remény és szeretet.

4. Csipkebokor csöpp bolygórendszere. Szállnak a magvak a szélben, nagy holdas mezők lüktetnek bennünk, érzélgős levelek arcunkba lesnek. Indigókék éjszakákon átüt a múlt. Csillagzászlókat lobbant az éj, és fölizzik a som. A hajnal gyomrából, mint magvaváló szilvát, kibontjuk a napot, szétröptetjük a csillagok piros katicabogárkát. Virágok, almák örök fényességében szomorú bodzavirág-örvénylés a szemünk, lélegzetünk vacogó rózsá. A búza nyakába omlik az ég, a zaj meghasad, mint jól beérett szilva hamvas bőre. Sápadt paprikák, karfiolgyöngyök úsznak az őszi huzatban. Sussanó saláta-álmok, csattogó vadvizek között napraforgóként forgatjuk fejünk a messzeség partjai felé. Fölübünk hajlanak kicsi levélfülekkel füllelő gallyak, elerdősödnek szobáink, bámulnak ránk a csibe-csillagok, lassan utánunk fordul a táj tarló-borostás arca. Kóró villámlik, kalász-buzogány tör ránk, porzik levéltetű-kartács, sütőtök, répa-bomba robban, tündöklünk öldöklő bazsalikomban, s mint földbe nyomott babszem, e világ kikel!

5. Kő, csont, paták perzselte föld. Szél veri az erdőt, csontfái világítanak. Villámot fogdosunk csonttörő szélben, egyetlen kincsünk: egyenes hátgerincünk. A nyarak mélyén füstölgő holtak, nagyapánk féltő térdein nyirkos gyökerek lovagolnak. Csikótekintetű szomjas csillagok alatt csikorgó bolygónk, a hazai földből s egy darabka kék égből gyúrt Föld. A félelem kancái csörtetnek messze. Kibuggyannak gyöngeségeink a fejelem arany páncélja alól. Duzzad párnánk a tehetetlenség köveitől, vé-

rünkben apró ólomkatonák menetelnek. Kövek köhögnek a tüdőn, nyelvünkre agyagos sár tapad. Csecsemősírás dörmöböl mellén a dombverte tájnak, nő, növekszik szárnya az útszéli köveknek, reccsenve nőnek meg a pofacsontok. Lassúdan lengenek a költők, kőléggömbökre fogódzván szállnak a mennybe és marad a hit, hogy nem bűvünk meg tunyán nyalogatva küzdelmeink nyitott sebeit. Kövek vagyunk, vederben a mélykút mélyén, vízár közepén. Napjaink így úsztuk meg szárazon.

6. Zene nincs, zene nincs, miért nincs zene? Lábunkhoz gyűl a hangok lucskos őszirózsa-csordája. Mint hegedű, az anyák melléhez szorítva énekel a kenyér. A szülőföld kórémuzsikával duruzsolgat, kísérik kapaszonyi apró pendülések, hangoló utak xilofonjai. Farkas-ször-húr a vadfák kérgén erdőkaréjokig a szélben tovaeng. Almavirág csendül, a mezők ösvény-húrjai valami új dalt pengenek. A cserefa álla alá szorítja árnyékát, mint hegedűt, a némaság muzsikájától magasba röppennek levelei. A harmat ezüst csapágyain siklik alá a tájra a furulyaszó, és szól a hóvirág-tárogató. A dúdolgatás, persze, mit sem ér az öröm porcelánragyogású kupolái alatt. Fűveknek, fáknak serceg a zsírja. Aranyveretes, hold-kerek dob vert bőre alól dübögnek hegyek és zúgó tengerek. Él-hal a boldogság-zene, a város-hegedűkön sikló villamos: hegedűvönő. Bűneinkkel fölhúrozva állunk cimbalomként, mennyországban. Már csak a pentaton ének éltet, arcot archoz szorít. Megszokjuk lassan, hogy nélkülünk történik minden.

7. Közömbös Európa. Vas van e vérben, s vassal él e nép, csőre töltött reflektorfényben. Te mért hallgatsz? Te mért? Te mért? Ácsorgunk Európa kivilágított ablakai alatt, szikrázik tű-hegy-ágakon az öröm és a fájdalom. Éldejük életünket, csak így, köröm közül. Tátogató-virág-géppuskával, margarétával, jegenyéárnyék ezüstös kardsuhogásával fölfegyverkezve gyertyaviaszban állunk térdig. Félni kell bátran, s elbűjni egy zöldborsó hüvelyébe. Hatalmas dómok omolnak bennünk, katedrálisok, süllyed velünk az Utolsó Hajó. Búsán bíborló, vad dalokkal menetelünk a boka-harapdál történelemmel, sípoló tüdejű őszben. Az Idő ígéje szavak húsából csontként kifordul. Fölöttünk celofán-ég zörög, elzülkenek a vénülő füvek, beomlanak a gyönyörű mértani idomok. A Csodák Csodája belőlünk csöndben elszivárog. A Csodaszarvas eltunyul, agancsa hull, hogyha nem űzik. Ne hagyja az ember, hogy a lomha nyugság gyapjas juhái elringassák! Ideje volna végre már kapni lándzsvégre s nem csak bűvölgetni ama sárkányokat! Kis népek fia és, mintha magába ázna, lapától, mintha szemetet magából. Futnak a népek inukszakadtan ezüstös vályúra, fútt-aranyólba. Mi pedig maradunk.

Összeállította: LÁSZLÓ NOÉMI

HORVÁTH BENJI

Figyelők lehetetlen éneke

Árpádnak

Köröttem a februárok,
lassú tűz, gyors kialvások,
tigriscsíkok, éber átok,
áldásból egy pohár hiány.

Csontok sütnék foszforos fényeikkel.
Dob dübörög a föld alól és ráfekszik a gitár.

Drága Árpád, ma megéreztelek, amikor
Ferenczes Pista búcsúbeszédét olvastam újra,
annál a résznél, hogy nem csak apánk arcán,
a te arcodon is járunk most már. Libabőr,
keleti szél, hajszolom a mélyben, ami alszik.
Nyers teremtés, döbbenet: az ember nem tudja,
mit kezdjen vele, ha váratlanul könnyezni kezd,
pedig semmit sem így képzeltünk el. Por csupán,
dolgok füstje, milliárdéves szívdobogások udvara.

Ülök azon a semmiágon, számolgotom halottaimat.
Egyre több éjbarna szempár. Egyre több február.
A halálról már nem tudok semmit – vagy túl sokat,
gyűrődnek bennem a hegyek. Azt tanultam tőled,
hogy nem kell kapkodni értük, mert bennem élnek,
többen vannak bármiféle hatalomnál – többen vagyunk,
a füstös tűzfalak alatt hunyorgunk bele a kamerába.

Még tél van, de már hasítja az atomokat a tavasz.
A szív alatt városnyi zsigeri realisták (az voltál te is,
mondjon bárki bármit – melletted én is az lehettem).
A gyomorban mélyen kongó, suvadásos dombok,
még tél van, de már megtalált a jóslat:
a türelem erdőtüzeiben pattognak a fenyvesek.

És milyen emberentúli fájdalom lehet az,
amikor tűzben csattog a fatörzs,
kegyetlenek vagyunk és gyönyörűek,
ahogy körbeüljük, és csak nézzük csendesen.
Milyen iszonyatos az a béke.

Befele süt ez a telehold,
ahol villámlik: cédrusok cikáznak,
az idegpályákon bolygó káprázat,
csillagködök űznek harangszót.

Van, aki elindul, van, aki érkezik,
keze ügyében ott van minden, valaki
játszik velünk: nem február ez, hanem
történelem. Madár vagy már, Árpád?
Nehéz volt az átváltozás, így, újhold előtt?

Megtalált téged, magához ölelt, rég nem látott
fiát, az a lengeteg hársfarengeteg? Az a véraláfutásos
alkonyat, az a határátmosó folyó? Mondta Ágnes,
hogy a címtelen föld volt az utolsó könyv,
amit elolvastál. Hogy milyen lelkes lettél tőle,
de, persze, a dedikációdban megdorgáltál:
ne adjunk annyi nevet poétikai törekvéseinknek,
mert nem lesz, ki válaszoljon rá. Hallom a hangod,
ahogy kibetűzöm: „a rátok figyelők közül legtöbben...”

Igazad van, hiszen titok a név és az arc megnevezhetetlen.
Tarajos hófúvás, savószínű ég is kevés, hogy felépüljön
bennem az a másik, a győzhetetlen, ez a szikár, fanyar
és kemény, lehetetlent kísértő költemény.

Csak apró derengés legbelül.
Európában kialszanak az ablakok.
Repked az ing, dalt bűg a levegő.
Csontropogás, kijárási tilalom.

Villámaimat te oltsd ki, anyaföld.
Mennyhuzatos párnám ez a halom.

Köröttem a februárok,
lassú tűz, gyors kialvások,
tigriscsíkok, éber átok,
áldásból egy pohár hiány.

A füst egyszer majd felszáll,
ha rá is megy ezer évem,
nem fogadok fölibém rendet,
csak mit magamnak megteremték.

Késő van. Valaki leül mellém.
Bort nyit, poharat kér.
Figyeld ezt a követ – mondom neki –,
figyeld az arcát, figyeld a szemét,
bogarában ahogy forog konokul,
szabadon a szürke madarak raja,
hogy hajlik össze, robban szét.

Hát forogj, mondom neki.

Forogj csak,
gyönyörű örvény.

Farkas Árpád, Bogdán László, Csiki László, Sylvester Lajos és Czegő Zoltán (1970-es évek). Fotó: Bartha Árpád

PAVILON 420

125

– szerkeszti Horváth Benji

KORSÓS GERGŐ

Leánykérés

*Te
nem láttad ernyős
virágszatuk billegését,
arcodat nem cirógatta levélke.*

*Mondd,
megadnád nekik, ami jár?*

*

*Minden szülő eladja
egyszer a gyerekét –
újat ültet helyette.*

*Mégis,
apaként néha elgondolom;*

*lehet a kérő
cukrász vagy szakács,
szóval széplelkű,*

*ha a kicsik
mindenképp így végzik,
finom hamuvá rágva,*

akkor,

*talán
nincs is értelme felnevelni őket.*

Tét és súly

(1. tét – 10kg)

*Nem szeretem a halott diszkógömböket:
bántja szemem a kialudt fény gondolata.*

(2. – 20kg)

*Esténként elmegyek,
megnézem magamnak
a falatozó zengőlegyeket.*

*Egymást eszik,
milyen bájos.*

Gésa és samuráj

(3. – 30kg)

*Élő tarisznya vagyok,
szeretem, hogy pislogsz.*

Én nem tudok olyat.

(4. – 40kg)

Mozsátmezőben úszom.

*Balaton,
Balaton,
Kis-Balaton.*

*Eszembe jut, hogy nem tudok úszni.
Meggfulladok.*

(5. – 50kg)

*Nehéz,
nagyon nehéz.*

*De a megágyazott
igazságok engem igazolnak.*

Plüssállatok

*Álmunkban
fűnyírózzák szakállunk,
gyomlálják hajunk a plüssállatok.*

*De
májunkkal gurigáznának,
torkunk rágnák, ha tudnák,
ha engednék puha pamutfogaik.*

Ringi-ringi-biringi.

*Kicsi szolgálaink ók.
Mindörökre.*

Ringi-ringi-biringi.

*Éjjélkor fellógnak
fogásra, fára, lámpavasra,
vagy kinyitják az ablakot,*

*és kiperegnek a szélbe,
kiperegnek a semmibe.*

*Hajnalig szabadok,
majd visszahozza őket a dér.*

PÉTERY DOROTTYA

Mehetnék

Szóval vége, hallom a telefonból, Berci közben hozzákezd a póráz másik oldalán. Döbrent csend, látom, ahogy a kutya megrogyasztja a két hátsó lábát és koncentrálnál. A mozdulattól a kötél egy parabola-függvényhez válik hasonlónvá és remegni kezd. Mikor? – kérdezem és meredten nézem, ahogy szép lassan újjászületnek a jutalomfalatok. Akár ha kolbászt töltenék. Ma délután – hangzik a válasz, én meg csak nyugtázom, hogy aha, mert hirtelen nem tudok egyebet hozzáfűzni.

Megpróbálom felidézni, hogy mi volt, hogy milyen volt, amikor utoljára láttam. Kedd este, ha jól emlékszem, tegnapelőtt, majdnem sikerült lekésnem a látogatási időt. Későn fejeztem be a munkát, későn zártam be, későn jött a busz, de aztán mégis berohantam pár percre. Kihúztam a kishűtőket az ágya vége alól és odarogyva néztem, ahogy minden egyes pittyenéssel egy másik világ kebelezi be azt, ami nemrég a miénk volt. Kisimítottam a haját homlokából, na, nem mintha számított volna, az arca rezzenéstelen maradt. Közelhajoltam, megcsókoltam a halántékát és bedőltem mellé a kórházi párnák rejtekébe. Azt az ismerős szagot kerestem a nyakszirtcsontjánál, csak még egyszer, utoljára. Be kell szippantanom, gondoltam, magamba kell szívnom az összeset, hogy aztán soha ne felejtsem, és legyen, mi után megforduljak az utcán, ha tompán megérezem. A szagok a legzsigeribb, legalattomosabb emlékeink.

Köszönöm, hogy szóltál, mondom a telefonba, most le kell tennem. A parabola kiegyenesedik, Berci pedig elégedetten kaparászik hátsó lábaival, mintha néhány tépett fűszál képes lenne elrejteti a bizonyítékot. Előkotrok egy nejlon a zsebemből, lehajolok, és a fekete zacskó belsejével felmarkolom a friss kutyaszart. Még meleg, konstátálom, és megpróbálom elképzelni, ahogy anyám hideg testét emelik be a hullászába. Nem megy. Bámulok magam elé; egyik kezemben a póráz, a másikban a zacskó, és már nincs hova sietni. Berci egy darabig tűri, leül a földre, kinyújtott nyelvvel liheg, végül elkezd rángatni. Elég már, hallod? Vagy neked is mehetnének van? – kérdelem, és lesem a szemét, kutatom a válaszokat.

[Mit kezdjek azzal, hogy élj a mának, meg hogy éld át az összes pillanatot? Mert honnan tudni, hogy meddig tart egy pillanat és mikor bontja szárnyát az új? Hol van a jel, hogy eddig és ne tovább, fejezd már be, fiam, csukd be azonnal, gyúrd öklömnyivé a papírt? Ki mondja meg, mikor adj helyet, hadd jöjjön az új? Tényleg csak addig pillan a pillanat, amíg van még benne élvezet, mi zsigerelhető? Mit kezdjek a szenvedéssel, ha az méltó lezárás, ha tanulság vagy ha közhely? Nem ugyanazokat a köröket járjuk újra és újra; születés, némi anyag- és ruhacsere, majd az elmúlás? Kis szerencsével egy kis ásó, kapa és míg a nagyhalál. De a vége mindig ugyanaz. Mit kezdjünk mi most ezzel a zsák meleg szarral?]

Mátyás és Mohács I.

Láb story

Még a múltkor megkérdeztem Lackót, hogy mi szeretne lenni, ha nagy lesz, hát azt mondta, Mama, én már csak influenzaszerez. Kérdeztem, és miért jó az az influenzaszerez? Azt mondta, azért, mert megmondhatja másoknak, hogy mit csináljanak. Fiam, válaszoltam, azt éppenséggel én is megmondhatom. Elvégre a Böbikének is én tanácsoltam, hogy harminc fokban vegye már le azt a hasított bőr gyógycypót, ha nem akarja, hogy idén is kiverje a láb-gomba. Vagy ott van a Hundrutzné. Őt is én küldtem el kivizsgáltatni az epéjét, mert a talpa közepén jött ki a tyúkszem, aztán igazam volt vagy igazam volt?

Ugye, van az az elmélet, hogy a talp részei összefüggenek az egyéb testrészekkel. Hát én már hetvenhatban abból írtam az ótédékám, hogy pontosan ugyanígy van az ott előtörő betegségekkel is. Egy bőrkeményedés, teszem azt, nem csupán csak egy bőrkeményedés, hanem az mindig valami nagyobbak a jele. Egy magára valamit is adó lábapolónak ezért az embert mint egészét kell kezelnie. Egy benőtt körömcsücsökben ott lapul az élet. A szemölcs is éppúgy a lélek tükre, mint maga a szem, fejtettem ki, testünk-lelkünk tükre. A különdíjat maga Ivanov professzor adta át a Lomonoszovról. Elvtársnő, mondta, és itt kicsit érzékenyült, a tanulmány bizony nem

gyenge lábakon áll! Az Optopodinszkij magazin azonnal le is csapott rá, és onnantól kezdve egyenes volt az út a nyolcvanegyes Arany Tyúkszemkanál-émlékplakettig.

A Hausmann Gyöngyi név még a határok megnyitása előtt bejárta a világot. Két táborra szakadt a szakmai társadalom: azokra, akik elhitték, hogy még a Beatles is egyben maradhatott volna, ha idejében megfogják azt a repedt sarkat, és azokra, akik mindezt tagadták. Egyszer Yoko is felhívott, Dzsondzsi, így mondta, pont így, „mind your own business”. Én pedig megfogadtam a javaslatát, és felvásároltam egy húszhektáros területet. Teleültettük gyógynövényekkel, felhúztunk rá néhány faházat meg egy infraszaunát és megszületett a Gyöngyi Gyógyerdeje.

Fájós talpak kezelésére szakosodtunk, van cserszömörce a beles betegeknek, galagonya a szíveseknek, meg mogoró a mindenféle gyulladásban szenvedőknek. Elég napi egy-két óra mezítláb, aztán hamar megszűnik a sok panasz. Egy pár napot én is mindig ott töltök havonta, aztán nézz rám. Gondoltad volna, hogy a hetvenediket taposom? Magunk között legyen szólván, azt hiszem, ez a hosszú élet titka. Kérdeztem is a Lackót, nem akarna-e inkább az erdőben dolgozni. Jó a levegő, távol van mindentől, ráadásul ott biztos nem lenne láb alatt.

>>>> folytatás a 12. oldalon

Párhuzamos valóságok

Hóna alatt a röntgenfelvétellel, másodiknak érkezett. A váró semmiben sem különbözött az összes többi várótól: a termet a brit műanyagipar csúcstermékei keretezték, ezúttal narancssárga színben. Valahogy nem akaródzott leülnie, olasz öltönyét szinte biztos, hogy nem erre tervezték. Kedvetlenül szemügyre vette a másik páciensét. Olcsó szövetnadrág, kopottas mellény, sacc per kábé ötnapos borosta, a fogain és az ingén ismeretlen eredetű foltok. Jobb keze gipszben, azzal hadonászott, miközben megszólította.

– Látom, egy cipőben járunk!

Lesandított, viseltes lábbeli, nem voltak egy véleményen.

– Magának is a karja, főnök?

– Hogy parancsol?

– Azt kérdeztem, magának meg miért lóg a nyakában.

– Teniszkönyök.

– Na, látja, nem véletlenül mondom én mindig, hogy a sport veszélyes!

Míg hahotázott, a hasán ránézésre vagy húsz kiló felesleg helyeselt. Ha a pályán lettek volna, egy szempillantás alatt lemossa, beszédpartnerként viszont nem sikerült kiiktatnia. Kitartóan adogatott.

– Nálam a harmadik tehet az egészről. Kis híján felfúrtam a karnist, erre tessék, kirántja alólam a létrát. Magának vannak gyerekei?

Körülbelül egyidősek lehettek.

– Számomra kezdetektől fogva a karrier volt az első. A Zürichi Egyetem, a Humboldt, jelenleg az Oxford...

– Na és az asszony? Neki erről mi a véleménye? Csak azt ne próbálja beadni itt nekem, hogy nincs az se! A mi korunkban egyedül boldogulni már réges-rég... finoman fogalmazva egészségtelen. Tudja, köztünk legyen szólván, jómagam a poligámia lelkes híve volnék...

– Nos, ha engem kérdez, a tudományos pályán viszonylag kevésbé megoldható a többfrontos elköteleződés.

A csontkeretes, kerek szemüveg alól kérdőn kivillanó szempár pont olyan színben játszott, mint az övé. Teljes értetlenséget tükrözött.

– Én bizony megígértem apámnak a halálos ágyán, hogy lesz elég utód, aki majd továbbviszi a nevét, az Isten nyugosztalja.

Mikor a másik férfi a feljebbvaló említésével egyidőben megemelte a kalapját, dús, barna hajából ismerősen magasodó homlok bukkant elő. Csupán most vette észre, hogy bal halántékán két ugyanolyan erős ér dagadozott, mint a sajátján. A magáéhoz kapott, s azt dörzsölve próbálta előadni fiatalkori emlékei közül, részéről hogy rémlett az utolsó beszélgetés. Hát nem arról szólt a fogadalom, hogy többre kell vinni, és nem tovább?

A múltidézésből egy éles női hang rántotta vissza. Erwin Schrödinger? – kiáltották az orvosi szobából, mire mindketten felugrottak és iparkodtak befelé.

Tündibünci

Tündével a kilencvenes évek közepén ismerkedtem meg. Találkozásunk egészen sorsszerű volt: anyám gyakran kérte, hogy segítsek felszámolni mindazt, amit apám hagyott maga után. Noha kiskamaszként különösen nehezen éltem meg a szüleim válását, természetesnek tartottam, hogy eleget tegyek a kérésének. A magazinok a garázs legmélyéről kerültek elő.

Apám, úgy tűnt, vevő mindenre. A hazai és külföldi példányok mellett számos naptárral, poszterrel és állatos kiadvánnyal rendelkezett. Első körben sokként ért a felismerés, hogy apám egy volt azok közül, akiket anyám csak afféle perverz disznóként aposztrofált, aztán ahogy ott lapozgattam a megfakult, már-már töredező oldalakat, összeakadt a tekintetem Tündéével, és egy pillanat alatt megbocsátottam mindent. Hát hogy is lehetett volna ellenállni annak a buja, boglyas szemöldöknek, ami szinte egyetlen vonallá összeállva, sötét kiemelődő filcként fogta keretbe azokat az érzéki, mélykék szemeket? Az orcák alatt játékosan kanyargó mosolyrácoknak, telt ajkainak és vakítóan fehér mosolyának? Meg voltam róla győződve, hogy Tünde örökké boldog lehet.

Onnantól kezdve, ha kicsit is eluralkodott rajtam a magány vagy a szomorúság, egyszerűen kiosontam a garázsunkba, fellapoztam Tündét, és bőszen simogatni kezdtem, majd simogattam magamat is, gondolván, hátha átragad rám valami abból a földöntúli boldogságból. Nem akarok nagyot mondani, de tizből legalább kilencszer ragadt is. Az együtt töltött idő mindenért kárpótolt; ketten együtt képesek voltunk átvészelni a legborongósabb napokat.

Rövid időn belül Tünde megszállottja lettem. Bár soha nem gyűjtöttem semmit azelőtt, éltem-haltam mindenért, ami kicsit is közelebb vitt imádatom tárgyához. Halmaztam az információmorzsákat: Tündének remekül állt minden, ami piros, különösen, ha lakk ruhadarabról volt szó. Játékos természete lehetett, mert még türkizkék körmök mellé is szívesen viselt mélyvörös rúzsot. Lábai több mint százhusz fokban nyíltak, és még ott is volt anyajegye, ahol azt az ember egyáltalán nem várná. Kezdetben minden héten szerepelt valami új az újságokban, aztán Tünde hirtelen eltűnt. Kivonult a médiából.

Ínséges idők elé néztem, jöllehet hosszú évekre elegendő olvasnivaló tornyosult már az ágyam alatt. Unalmamban tárgymutatót gyártottam a gyűjteményemhez: könyved nappali szösszenetek, részleteiben is feldolgozandó, fogós témák, variációk egy és két kézre, meg ehhez hasonló. Körülbelül kilenc hónap kellett ahhoz, hogy Tünde visszatérjen a nyilvánosság elé.

Egy esős, novemberi napon láttam viszont, az *Anyák lapja* címlapján mosolygott, karján egy szopós csecsemővel. A földbe gyökerezett a lábam. Lám, Tünde sem volt más, csak egy önző dög. Vajon számított az valaha is, hogy én mit gondolok? Azt hiszem, ez lehetett az első újság, amit végül nem vettem meg. A szerelem jött, a szerelem ment. Túl korainak tartottam még az apaságot, ráadásul a Donatella sem volt valami ütős név.

Garancia

Írod, hogy szeretnél te is beállni a gratulálók sorába, mert néhány sorba azért mégiscsak jó, vagy ha mást nem, illik beállni, mert nehogy azt higgyem ám, hogy vidékre nem jutnak el a hírek. Örülök, hogy ilyen hamar összejött nekünk, most majd én is fogom tudni, mi az, amiről beszéltél, hogy egy szülőnek a gyereke mindeként előtt. Hogy ezért nem lehetett hétvégén, csak néha hét közben, délutánonként, amikor a gyerekeknek amúgy is más dolga volt, például rajzszakkör, foci vagy oboa, a mai világban rendkívül fontos a személyes fejlődés. Az külön jó, hogy nálunk fiú az első, mert köztudott, hogy a fiúk később érnek, és hát nálatok is mennyi probléma adódott abból, hogy nővér van meg öcsike, nem bátyus és hugi, így biztos sokkal kevesebb lesz a veszekedés, már ha akarunk majd másodikat is, és miért ne akarnánk. A társadalom alapköve a család, és az a jó, ha minél nagyobb ez a család, elvégre biztosabban állhatsz a helyeden, kivéve akkor, amikor a hullámok összezsápnak a fejed fölött, és azt érzed, hogy neked kell mindenki nyűgével meg bajával foglalkoznod, miközben a te nyűgöddel meg bajoddal nem foglalkozik senki, úgyhogy kénytelen vagy időnként eltűnni otthonról, csak úgy becsukni a bejárati ajtót, persze kívülről, és csendben lelépni. Menni, hogy megtaláld azt az egyet, aki szavak nélkül is tudja, hogy mire gondolsz, például viszkire meg szódára a pultnál, majd egy kicsit lötyögni a zenére, tombolni, aztán összebújni egy lassú számra, és kikötni a lakásán, úgy, hogy közben nem kérdez semmit. Sajnos nincsenek jól bevált receptek, nem igazán tudsz tanácsokat adni, meddig lehet ilyenkor kimaradni, majd biztos rájövök én is magamtól, mert aztán vissza kell menni oda, ahonnan jöttél, mert a család az első. Mindig, mindig az az első. De ha már itt tartunk, szerinted jó név a Szilárd, első gyereknek tökéletes, olyan tekintélyt parancsoló, s legalább lesz, aki kitapossa az utat a többi előtt. Nem mondom, többször elmerengtél rajta, mi lett volna, ha úgy maradok, esetleg Danika vagy Zoé, mert az olyan jól menne a vezetéknevemhez, viszont lám, az idő milyen szépen elrendez mindent. Nekem is kell majd egy jó fél év ahhoz, hogy magamhoz térjek, hogy újra kinézzek valahogy, pláne odalent, legalábbis a feleségednek anno annyira volt szüksége, te meg alig győzted kivárni, de hisz emlékszem. Ígéred, velem is megértő leszel. Nem sűrűsöd semmit sem, de azért feltétlenül szóljak majd, ha beindulnak az apa-fiús programok, és én felszabadulok, mert mutatnál nekem egyet s mást. Kicsit megöszültél, mióta nem láttalak, de még mindig áll a zászló, mint a cövek, nem lesz gond semmivel. Maximum akkor lenne, ha néhány év múlva ugyanabba az oviba vagy iskolába járnának a gyerekeink, úgyhogy tiszta szerencse, hogy felköltöttem Pestre. Persze minden nagyváros maga az erkölcsi fertő, úgyhogy vigyázzak magamra, nagyon, de nagyon, és ne felejtsem, ha akarom, mindig lesz hová visszamennem. Ezt garantálok.

ROBERT G. ELEKES

mic drop

a hate-erek csak kussoljanak.
 azok a self-help könyvek, amiket az ágyban
 illatgyertyák fényénél zabáltam,
 az önfejlesztő tréningek és konferenciák,
 amik a hormonháztartásomat rendezik át,
 az ASMR-bizsergés, amit az ember érezhet
 a tesók közt, akik tagjai az RMDSZ-nek,
 a végán receptek, amiket olyan éjszakákon
 főztem,
 amikor minden életcéloom elpárolgott a gőzben,
 azok a végigmeditált hatha-jóga órák,
 amikor magamban szavaltam octavian gogát,
 ezek, amióta kiadtam az első kötetem,
 mind-mind segítettek.

régebben szép voltam,
 most már végre csak
 saját magam vagyok.

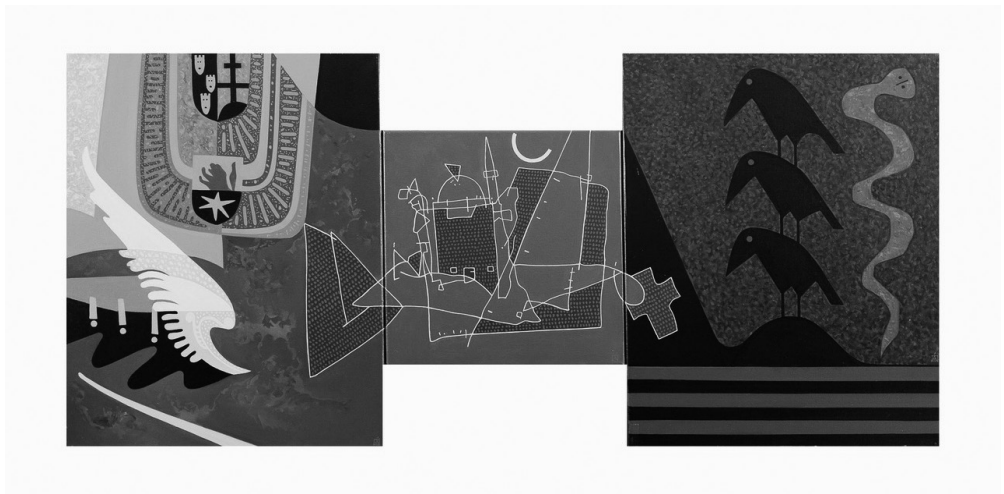
kakofóniák

cacofonii

valaki szarát mosom a vizeletemmel
 az IR1622-es vonat budijában.
 timişoara nord – bucureşti nord,
 via braşov.
 érzem, hogy én is hozzájárulok,
 amikor kimegy a biztosíték
 és leáll az agyam fotoszintézise.
 izmaim ösztönösen feszülnek meg,
 ijedtemben megáll a vizelet,
 meghal a térerő, meghal a wifi,
 elnémul a manele, az ujjak görgetés közben
 kövülnek meg,
 én meg, ott,
 a semmi egyházának védőszentje.

szeretem nézni
 az embereket, ahogy kiérünk az alagútból.
 a néhány tizedmásodpercben,
 amíg a hálózat visszaáll,
 még gyorsan betaggeli őket egy képen a halál.
 egy nap majd itt, ezen a
 mindenki életének faláról törölt poszton
 építem fel a templomom.

de most kézmosás nélkül jövök ki a budiról,
 egyenesen a napba nézek,
 leejtem
 a kiflím, várok több mint öt másodpercig,
 majd a számat tömöm:
 extrém sportokat űzők.
 számat a vonat ablakának nyomom,
 meleg levegőt
 lehelek rá, amíg teljesen bepárasodik,
 és írok rá
 valamit, ami majd el fog tűnni.
 ezalatt egy
 koszos képű, véres térdű

Mátyás és Mohács II.

gyereket bámulok, labdával
 a kezében, aki félbehagyta a játékot,
 hogy nekünk, akik épp haladunk valamerre,
 könyörtelenül beintsen.

kiddo

radunak szilánk van a papucsában,
 valaki másnak habosít
 tejet egy bögrében.
 radu gyümölcsöt facsar, mert
 nemtudomkinek egy kurva fresh kell,
 pedig biztos látta arcán a fáradságot.
 radunak táskás a szeme és büzlik belőle a sör,
 a dunhill és a keserűség.
 hallgatja, ahogy az emberek mondják neki,
 hogy
 ő csinálja az ország legjobb smoothie-ját.
 radu ajkát bámulom,
 a száraz, csokolatlan, másnapos,
 fekete ajkát.
 megfogadtam, hogy vele maradok a váltásig,
 egy átalvatlan éjszaka után
 felmostuk együtt a helyet,
 kipucoltuk a budit,
 leoltottuk a villanyokat és ott maradtunk.
 holnap, amíg ő dolgozik, én
 ihatok mellette,
 mert 1-kor szabadul és utána elmegyünk,
 csak mi ketten,

apám sírjához,
 ahol azóta nem jártam, amióta
 besepertük őt a föld alá.
 várok.
 radunak szőrösebb a keze,
 mint nekem és ristrettót főz
 egy cocälarnak, akiből siker sugárzik.
 rámosolygok, megjíjed.
 apám érzi a földet.
 legjobb férgeivel érinti meg,
 és tetszik neki.
 radu nekimegy valinak,
 vali elkezd kiosztani,
 én meg átszóló a pulton, hogy minden oké,
 egy óra múlva úgyis mindketten
 a temetőben leszünk.

apám nem látta a kill bill 2-t.
 nem látta, ahogy beatrix kiddo
 kezét ökölbe szorítja,
 és kijön a sírból.
 radu elvan egy dupla kávéval.
 apám csontjai ütnek egyet,
 a fa, amiben eltemettük, azt mondja: nem.
 radu épp azt hallgatja,
 hogy az oké, hogy bekattansz,
 de azt saját szabadidődben csináld,
 nem a tipografiában.
 próbálok magyarázni valinak, már ahogy
 sikerül,
 hogy most egy állati jó verssort produkált,
 és hogy bele fogom tenni egy versbe.
 apám beleüt a fába,
 de csak egy porfelhő marad utána.
 radu befejezi az utolsó lattét,
 felöltözik és karon fog.
 jön, hogy megcsokoljam, de na,
 talán egy másik életben.
 apám üt egyet,
 és a playlist a következő dalra ugrik.
 apám üt egyet,
 és a temető kutyái abbahagyják az ugatást.
 apám üt egyet,
 érzem a vizeletemben.
 radu betuszkol egy taxiba a temető felé,
 rájövök, hogy már nem is tudom,
 hová temettük.
 apám üt egyet,
 és én odafordítom a másik orcám is.
 apám üt egyet,
 és én radu vállán alszom el,
 közben a korpáit számolgom
 és hallgatom a lélegzetét.
 apám üt egyet,
 és én azt álmodom, hogy amikor megtalálom,
 rádőlök a sírjára,
 és én egész testtel, mindent beleadva,
 a legtökéletesebb hóangyalt csinálom neki.
 apám üt egyet,
 és odakint
 a hóhullás
 a helyünkre tesz minket.

ANDRÉ FERENC fordításai

Korsós Gergő 2000-ben született Szekszárdon. Jelenleg az ELTE BTK germanisztika alapszakos hallgatója.

Pétery Dorottya 1984-ben született Budapesten. Az egyetem Pécsett és Amszterdamban végezte, angol és kommunikáció szakon. E két terület metszéspontjában jelenleg szakfordítóként dolgozik.

Robert G. Elekes Brassóban született 1985-ben. A szebeni Lucian Blaga Egyetemen doktorált romániai német irodalomból. A brassói Transilvania Egyetemen és a marosvásárhelyi Sapientia Egyetemen tanít irodalmat és műfordítást. Első kötet 2015-ben jelent meg *aici îmi iau dinții-n spinare și adio* címmel a Tractus Arte kiadónál. Számos díj kitüntetettje, a *Dactăr Nicu's Skyzoid Poets* irodalmi kör alapítója és vezetője.

Gorkij

Utólag bánom, hogy nem jegyzetelek. Vannak ezek a beragasztható sárga vagy zöld papírfecnik, csak még rá kell szoktatnom magamat, hogy felírjam rájuk, miért ragasztottam oda őket. Könyvjelzőt soha nem használtam, és a múltkor a *Varázshegy*et pontosan ott nyitottam ki, ahol a keresett részlet volt, siettem, tudtam, hogy nincs időm átlapozni az egészet. Miért siet, aki olvas? Hova? Másra sem vágyom, mint azokra az állapotokra, mikor semmi nem jut eszembe, leveszek egy vastag, súlyos könyvet a polcra, és heteken át azt olvasom. Volt már ilyen hónap, amikor Platón, étel se nagyon kellett, igaz, a *Törvényeket* már untam. Tavaly télen *Az Ezeregyéjszaka meséit* olvastam, az első négy kötet magával vitt, az ötödik hiányzik... A Közel-Kelet bölcsessége. Ami kimaradt a Koránból, az ebben megvan. Nem akarom befejezni, aki fogyni látja kedvenc borát, egyre kisebb kortyokban issza, úgy vagyok vele én is. Utána majd a Grimm-testvérek meséi jönnek, az egész, majd a nápolyi mesegyűjtemény, Basile (ford. Márton László, Király Kinga Júlia). Ismerek embert, aki verses eposzokat olvas, a *Mahabharátától* a *Pan Tadeusz*ig mindent, olyat is, aki viking sagákat. Van ezekben együtt valamilyen irodalmi monstrozitás (szerzők, művek, olvasók). Nem az a kérdés, hogy hány ezer oldal, hanem, hogy mekkora szellemi tér az, amit átfog. Mint a hosszútávfutás: addig kell csinálni, amíg már könnyebb szaladni, mint megállni. Ott és akkor nyílnak a titkos ajtók...

RÁOLVASÁS

Az utóbbi évtizedekben Gorkijról az újra fellángoló magyar–orosz baráti kapcsolatok ellenére is keveset írtak a kulturális sajtóban, bár az *Éjjeli menedékhelyet* játszák, hamarosan aktuálisabb lesz, mint valaha. Spiró *Diavolinája* egészen jó könyv, meg aztán Spiró mindig érdekes dolgokról ír – elképzelem, miket olvashat... Amikor először vettem kezembe Gorkij műveiből a *Klim Szamgin élete* című három kötetet, láttam, hogy ezeket a példányokat még senki nem lapozta, mert az látszik egy könyvön, bár az *Igaz Szó* pecsétjét beleütötték, 1964-ben jelent meg. Már nem emlékszem, hogy ötven évvel később mit kerestem, de hazavittem egy cekker Gorkijt, és amikor bő egy hónap múlva visszavittem a könyvet, úgy éreztem magamat, mintha közben a Volga partján, a Krímben vagy a Kaukázus lábainál kóboroltam volna. Nyiznyij-Novgorodtól Grúziáig elég tágas a tér. Oroszországról keveset tudok, de szembejön egy-egy irodalmi monstrum, és ha szerencsém van, bőséges jegyzetanyagot mellékeltek hozzá. A munkásosztály, akinek a fordítás készült, ugyanígy semmit sem tudott. És hol van ő már azóta?

A *Klim Szamgint* nem szerettem olvasni, ha jegyzeteltem volna, most pontosan tudnám, hogy mi zavart, talán mert az író

Mennybemenetel, részlet

sem szereti igazán, talán a koncepció nem stimmel, mint az olyan regényekben, amelyekbe mindent bele kell írni, aztán kiderül, hogy a minden egy kicsit több, mint amit lehet, és amit szabad. Az egész mindig több, mint az igaz. Az sem biztos, hogy minden regényt kötelezően végig kell olvasni, ma már nem is szoktunk száz oldal esélyt adni az íróknak, pedig van, aki megérdemli. Az *Orosz földönt* olvastam, elbeszéléseket, meséket, *Gyermekkorom/Inasévek/Az én egyetemem*, és még nem tudom, hogy miket. Sose gondoltam, hogy el kell egyszer ezzel számolni, ha mondtam is valakinek, furcsán nézett rám. Nem múlt el a szocializmus nyomtalanul.

Régebb azt tanították, hogy ha leírom, amit éppen látok, ami körülvesz, akkor az realizmus. Ma inkább afelé hajlunk, hogy az író meggyőzi az olvasót arról, hogy amit ír, az úgy van. Könnyebb az olvasót meggyőzni, hogy valami igaz, ha tényleg igaz, de már annyi hülyeséget eladtak nekünk. Gorkij sem teljesen ártatlan ezekben. Például szíven lövi magát egy pisztollyal, de a szív nem ott van, ahol ő gondolja – ennyit a realizmusról. Ez biza romantika, túl is éli, bár egy életen át szenved a sebülés miatt. Azt is megszoktuk, hogy ha a szegénység meg a nyomor képei felbukkannak valahol, akkor azonnal a realizmus szó társul hozzájuk. A szegénység az valóság(os). A szegénység megrendítő létállapot, régebb azoké volt, akik benne éltek, ma inkább azok rendülnek meg, akik nincsenek benne. A szegénység szégyen (London), a szegénység nevetséges (Párizs), a szegénység bűn (Berlin). Gorkij Oroszországában a szegénység az élet reménytelensége, amelyben mindenki osztózik, társadalmi hovatartozástól és vagyoni állapottól függetlenül. Amikor azt hiszi, hogy ez ellen lehet és kell is valamit tenni, akkor Gorkij bolsevik, amikor nem hiszi, akkor író. Amikor nem hisz, elmenekül a többi hívó elől. Azután visszamegy, mert ő mégis csak orosz, és nincs remény.

Gorkij kedvenc hősei azok, akik Dosztojevskij regényeiben, Csehov darabjaiban és Tolsztojnál fel-felbukkannak, de a házbá őket nem engedik be. Leginkább rémtörténeteket mesélnek róluk egy tea mellett. Gorkijnál nincs tea, erre legfennebb vágynak, legalábbis azok, akik hallottak arról, hogy van valamilyen ital, amibe tesznek édesítőt, ma úgy mondjuk: cukor. Amikor a magát ellátni képtelen öregem-

bert kilódítják az utcára, a szociális érzékenységünk felkapja a fejét, mintha nem ez történe a művelt világban sokmillió emberrel, akire éppen nincs szükség. Amikor ez szociális vagy politikai probléma, akkor Gorkijt unjuk, amikor egzisztenciakérdés, akkor nem lehet letenni. Amikor a sztyep-pén vándorló nincstelenekben, a „mezítlásokban” meglátjuk a herceget, a főpapot, az úrinőt meg a diákot, amikor meglátja közöttük magát az ember, akkor beszélgetni támad kedve. Mert akkor fel lehet tenni a kérdést, hogy mi hát az ember? Aki mezítláb jár, annak attól függ, hogy tél van-e vagy nyár. A rövid nyár után hosszú tél jön mindig. Tíz perc alatt bárkiből mezítlás lehet, és az életet a haláltól csak pár perc választja el, vagy egy mozdulat, egy mondat. Az emberi létezés dráma, és nincs az a cipő, bakancs vagy csizma, amelyben az ember ne mezítláb állna. Nincsen ebben egalitárius meg demokratikus mozzanat, csak a káröröm. Gorkijnál ritkán járnak templomba az emberek.

Lehet pár ezer oldal, amit Gorkijtól még érdemes elolvasni, de az ember előbb vagy utóbb cipőt húz, és visszaviszi a könyvet. A vásárhelyi orosz (csütörtöki) piacon megyek át, valami alkatrészt kell vennem a biciklihez, tíz éve ugyanattól a nőtől vásárolok, és most meglátja táskámban Gorkijt. Ő az egyetlen, aki ettől lázba jön, nem is értem hirtelen, hogy mi van. Nem orosz, hanem ukrán, ezt hamar tisztázzuk, erős akcentussal, de jól beszél románul, irodalmat tanult, és abban a könyvtárban dolgozott Kazanyban, amely épületben Gorkij egyetemre járt. És aztán beszélgetünk, hogy Gogol, Turgenyev, Puskin, Bulgakov, Ahmatova. Brodskij nem, mondja határozottan, mert ő egy áruló. De vannak jó versei, mondom. Vannak, válaszolja. Mikor elfogy a román nyelvtudása, oroszul mondja a verseket, én sem tudok ezekből egyetlen román mondatot sem, nekem az orosz irodalom magyarul van.

A piacon egy ukrán nő és egy magyar férfi orosz irodalomról beszélget. Közben a Volga csendesén hömpölyög Novgorodtól Sztálingrádon át a Kaszpi-tengerig. Azok a hadifoglyok, akik a fényképeken végtelenül vánszorognak, mind-mind mezítlásosok (босонож – basznoj), bár ezt csak most gondolom, 2021. január 13-án. És miután Alekszej Navalnij hazatér Oroszthonba – az európai pártolói nem értik, hogy miért –, csak elmosolyodom, olvassatok több Gorkijt, fiúk...

OLÁH ANDRÁS

idegenvezetés

(Farkas Árpád emlékének)

*a színpad már nem a miénk
ahogy a múlt sem
markában tart a zsugori idő*

A bomba

*cenzurázza emlékeinket
ahogy a jövőt is
mi haszna hát a hiányt kutatni
amikor közénk szivárognak
provinciális érdekek
vasalt ingbe öltözött démoni mosolyuk
köszön vissza két felvonás között
könyvek lapjain feszeng
a vajúdó történelem
megkeseredve csordul a remény
hitetlenné tesznek
a depressziós reggelek
száműzik az ifjúkor csavargó
bandázásait
a lámpaoszlopnak támasztott barátságokat
keserves szembesüléseket
a kocsmasztalon könyöklő sakk tudást
helyette kérkedők habzsolását bámulhatod
mert poggyász nélküli utas vagy te is
alulmaradsz
elnyel a tegnapi szennye
a szégyen és megalkuvás
s ha visszaperegnek a képek
már csak halottaid ruganyos járását figyeled
valószínűtlenül messze járnak
mégis belekucorodsz a történetbe
egy réges-régi hintaló örökébe lépsz
amire sörösüvegek kupakja
volt egykor a fedezet
s bár nem adatott meg soha
most fáj hogy nincs tovább
mert a múlás mélyéről visszanezve
még a sírokon is kihajt a remény*

BOROS ZOLTÁN

Levélféle F. Á. költőnek

*Te még írsz-e, Áрпи? De nem is ez a kérdés,
hanem az, hogy hallgatja-e még valaki
a hótiszta gondolatokat? Eszébe jut-e még valakinek,
hogy honnan jöttünk? Aggódik-e valaki azért,
hogy merre megyünk? Miként te?
Ássuk-e még a sok-sok alagutat
egymás felé?*

*Te reménykedtél, hogy ázni fogjuk,
mert meghallgatunk Téged.
Benneteket, akik a bányasötétben
mécses próbáltatok gyújtogatni,
pislákoló reményt a tárnamély
vak csöndben, a süket sötétben.*

*Fúrtuk, ástuk egy ideig az alagutakat,
a sok magános üreget.
Csak az irányt tévesztettük el.
A hóhegy ellentétes oldalain megkezdett utak
nem értek össze.*

*Az tán hirtelen az otthonos hólabirintus,
amely nem vezetett sehova, elolvadt.
Levegő! Fény!
Ránk gyújtották a lámpát.*

*Szikrázó havunk iszappá vált
és kezdtük meglátni egymás arcát.*

*Az alagút végén már nem vár semmi
és senki, mert nincs alagút.
Az egymás felé támoigó ösvények
már sosem találkoznak. Hótiszta alagútjaink
megkövült sárrá olvadt romjain
ropjuk a modern sárdöngölőt.*

*Túl sok a fény. És látjuk egymást így, meztelenül.
Görbék vagyunk és kövérek.
Kiállnak a csontjaink és lóg a hájunk.
Szőrös a hátunk és horpadt a mellünk.
„Takarjátok be nagyapát...”*

*Túl sok a hang. Nem sejtünk már semmit,
mert túl sokat tudunk. De a bennünket elárasztó hírözönben
kevésbé értjük a világot, mint azelőtt.*

*A hó alatt, a sötétben csillogott a szemünk, a szavunk.
Tudtunk nevetni és tudtunk szomorúak lenni.
Szomorúak, nem gyűlölködők! Vidámak, nem kárörvendők!
Gesztusaink voltak egymás felé.
A kezünk összeért, és nem csak az egymást leteperni akaró
örökös „szkander bégeben”.*

Hallgattunk Téged, Áрпи, hallgattunk Rád. Mondj valamit!

Vezess vissza ... az alagútba ...

1996. október 11.

ENES HALILOVIĆ

A félelmek kongresszusa

(Kongres strahova)

Sötét helyen,
zárt ajtók mögött, távol a nyilvánosságtól,
gyűlésezik a félelmek kongresszusa.

Fél a homokóra:
Senki sem fog megfordítani.

Fél a fal:
Teljesen befalaznak, ajtók és ablakok nélkül maradok.

Fél a folyosó:
Soha senki sem fog elaludni bennem.

Fél a tó:
Kiszáradok, mindenki a medremben fog taposni.

Fél a járvány:
Ha minden embert elpusztítok, nem terjedhetek tovább.

Fél az ing:
Úgy végzem, mint egy rongy a fürdőben.

Fél a világitótorony:
Pirkad! Félek, sohasem lesz sötét.

Fél a labda:
Kilyukadok, és a lyuk nálam is fontosabb lesz.

Fél a jég:
Ismét azzá válok, ami voltam, utána
ki tudja, melyik oldalra sodródom.

Fél a cipő:
Valakinek nagy leszek, valakinek kicsi.

És a félelmek ugyanazt igazolják:
Nem én vagyok a legnagyobb félelem.
Ez időpazarlás.

Enes Halilović (1977, Novi Pazar) prózát, verseket, drámákat ír. Több rangos irodalmi díj birtokosa. A fenti versek alapjául *Zidovi* (Falak, 2014) című kötete szolgált.

Néró felgyűjtja Rómát

Szent István I.

Nosztalgia

(Nostalgija)

A nosztalgia (többlete) miatt,
a történelem (hiánya) miatt,
mi másért még?

Sok év után, a névtelen
visszatér a (névtelen) városba,

és amit lát:

a tereken (borzas) terhes asszonyok
könyörögnek az atyákhöz, akik letagadják (a saját) leszármazottaikat,
és hamis próféták (drágán) adják (az ócska) szavakat,
és a (zavaros) fáraócskák
üldözik a (megcsappant) írókat,

a filozófusok pedig tojásokat árulnak a piacon,

és mindenütt árad az ópiumszag.

A névtelen megpillantja a (névtelen) városban:
az utcákon farkasok és hajdúk
lopnak a (csírázó) krumpliból,
a köldökzsinórok pedig a sárban rothadnak.

A gyárkémények lerombolva,
a könyvtárak helyén por és hamu,
a templomok lebontva.

Egyedül a tömlőc duzzadt nagyra (mint a pogácsa).
Am a tömlőc ajtaja tárva-nyitva
(szabadon beléphetsz, szabadon távozhatsz),

a tömlőcben a malter csupa kaparás. A (szégyenkező) nyomorultak
körmükkel a falakba kapaszkodnak,
és (halkan) imádkoznak:

Ments meg minket a szabadságtól. És a szólásszabadságtól.

ORCSIK ROLAND fordításai

Túloldalt semmi

Rengett a föld, a parkoló bugyraiból is a felszín feleselt, visszhangzott a tér a nagy teljesítményű légkalapácsok hangjától. Porfelhő lebegett az egész környéken, sűrűje beszorult a pályaudvar központi épületébe. Kénytelen-kelletlen lelassultunk.

Átkozott felújítás! Tavasszal kezdődtek a munkálatok; azóta mindenki ideges, tehetlenségében tolongással kompenzál, mi alatt a vágányok felé evickél a fulladásveszély elől. Nincs ácsorgás, nincs várakozás. Vigyázz, el ne sodorjanak! Maradj mögöttem! – harsogta Richard. Perceken keresztül toporogtunk a hangos morajjal hullámzó tömegben. Leizzadtunk, mire átverekedtük magunkat a kaotikus kavalkádon, a központi csarnokot övező, római kori árkádok között. Fellélegeztünk, amikor a fárasztó lökdösődés után kiértünk a szabadba. Meglódult a *Mistral*, talán minket üdvözölt. Richard sietett, mint mindig, de lecövekelt mellettem, amikor a mozdonyal egy vonalba értünk. Várta, hogy érvényesítsem jegyemet. Figyelte mozdulataimat, mintha vizsgáztatna, boldogulok-e az automata készülékkel. Ketyegett az ingyenes parkolás ideje, de velem tartott, a vagon ajtajáig kísért. Búcsúzkodásra, utasításokra, megszívlelendő tanácsokra számítottam. Ehelyett bermudájának zsebeit ütögetve hirtelen keresgélni kezdett valamit, intenzíven fintorgott, ahogy Krisztinka kedvéért, nevetető vagy figyelemelterelő szándékkal szokta. Hatásos hókuszpókuszának „megvan!” felkiáltással vetett véget: farszéből előhúzta a mobiltelefonját, felém nyújtotta, és mosolyogva megkérdezte, tudom-e kezelni. Válaszra nyilván nem számított, mert saját magát kezdte dorgálni. Ingerülten sziszegett, „hallatlan”-nak minősítette azt, amin egyben csodálkozott is, „hogyan létezik?!” Azt ismételtette, *silly me, silly*, hamarabb eszébe juthatott volna, miközben a karórát kocogtatta mutatójával. Olyan látványosan szemléltette az idő múlását, hogy elnevettem magam.

Tulajdonképpen lenne még öt perced, hogy elmagyarázd a működését, de minek vinném magammal? Szükséged lehet rá – nyugtatgattam.

Biztosíthatlak, nem tervezek újabb szívbénulást, hogy riasztani kelljen a mentőket.

Nem úgy gondoltam...

Mi másra szolgálhatna?!

Ha...

Legyintve elhallgattatott, és instruálni kezdett: zöld a válasz gomb, a piros kapcsolatot bont, átfuttatom a kontaktusok listáját a képernyőn, ha a sárgán hosszabban tartom az ujjam.

De neked...

Rendelkezésre áll a vonalas. És Elaine kölcsönadja a magáét, ha rászorulnék. Te viszont egyedül leszel egy világvárosban... Tedd csak el! Vagyis dehogy! *I mean...* Kéz-ügyben kellene tartanod!

Shokása szerint feltételes módban fogalmazott; udvariassággal álcázta, hogy elmentmondást nem tűr felszólítása. Homlokon csókolta, utamra bocsátott.

Pihentető bámészkodás következett, három és fél óra csendes ámulat. Hűtött kocsiiban vonatoztam át, hosszant, csaknem a teljes Hexagon területét. Hétköznap volt, vakációs időszak. Kevesen utaztunk, a franciák délvidéken sütkéreztek vagy külföldön nyaraltak. Kényelemben, a célba érkezés bizonyosságával ringatott a szerelvény. Nyugalom honolt körülöttem, ölemben mégis görcsösen szorongattam az iratainkkal tömött mappát. Sokadszorra nyitottam ki, lapozgattam-olvasgattam az íveket, taláalomra, pedig jól ismertem tartalmukat. Anyakönyvi kivonataink, diplomák, oltásigazolványok, az otthoni ingatlan tulajdonlapja, bizonylatok és kifizetett illetékek lefűzött kötegei – időrendi sorrendben vártak a megfelelés vizsgálatára. Újra meg újra átcsoportosítottam őket, hogy bizton megfeleljenek az elbírálás követelményeinek.

Attól kezdve válhatott a futó táj életem illékony keretévé. Végtelen margó, azóta is kísér... Szembejött, pillanatig ingó támpontot jelentett a múlt időben, majd síkot váltott, elhagyott. Síneken száguld tova, azóta is, a jelen. Mint utóbb az emlékeim: messze, messzebb... A semmi túloldalára.

Saint-Lazare-től metróra, a föld alatt utaztam, jellegzetes szín-, szag- és hangvilágban. Újdonság volt az agresszív idegenség, ezúttal sietni kényszerített a tömeg, zümmögött hangos nyüzsgésben. Otthonosan ölelt körül, mintha mindig abban a környezetben mozogtam volna. Kifutottunk a föld alól, hatodik emelet magasságában, az Eiffel-toronyval kortárs építményen, szecessziós vascsipke-hídon dübörgött a szerelvény. *Dupleix*-nél kellett kiszállnom. Alattunk foghíjas napi piac: a zöldségesek öntözéssel még élénkítették felhozatalukat, de a pékek, a sajt-, hal- és húсарusok már csomagoltak. Csak viszonteladók kínálták töretlen rámenősséggel *souvenir*-jeiket: Párizs örök! Felismertem a hatágú csillag útkereszteszödést; balra az első az ifjú-klasszikus *Lourmel* utca. Társasházsorainak zöme a XX. század elején épült, a földszintek üzlethelyiségek. Kézműves családok műhelyei, szimpatikus kiskereskedések apró kirakatai vagy asztalaikkal a járdára kitolakodott, hangulatos bisztrók. Ugratják egymást a vendégek, amint áthaladok közöttük, a szokásosnál valamivel hangosabban feleselnek egymásnak. Jobbra feltűnt a posta; a következő keresztutcánál a magánklinika; szemközt ott a bankfiók, baloldalt a látványpékség! Elaine javallotta, sonkás szendviccsel feltétlenül vétezzem fel magam, mielőtt hajnalban a nagykövetségre indulok. Természetesen, onnan vásárolok meg, és adjam át üdvözlét a tulajdonos házaspárnak!

Az a negyedik emeleti stúdiólakás, aho-va galibamentesen „hazaérkeztem”, két évvel korábban került a Bain család tulajdonába, Elaine hirtelen döntésének eredményeként – Richard megkérdezése nélkül csapott le rá. Mesélte, hogy vizit közben világosodott meg: az a lakás rá vár! Kért az ügynöktől egy lapot, és papírra vetette ár-

ajánlatát. Tudta, jogi következményeket vonz cselekedete, adásvételi előszerződésnek minősül. Ha elfogadják, nem hátrálhat meg, de szerelem volt, első látásra – mosolygott boldogan, amikor látogatóik utóbb dicsérték ízlését, ötleteit, a munkáját. Felelőse huszárvágását rutinos nyugalommal, fatalista derűvel kezelte Richard:

– Nejem cselekedeteinek következményei úgy hatnak, mint a világpolitika eseményei: zuhannak az árfolyamok a tőzsdén, nekem pedig az egekbe szökken az adrenalinom! Szép számban vettem, és szaporán, a mély lélegzeteket: Bérletre hirdetik, erre ő megveszi a lakást! Szerencsére, hamar ocsúdtam. Változtatásra nem volt esély, gyorsan emlékeztettem magam az alapigazságra: „mit tehet az ember, ha nős? Megbízuk másik felében”. Ehhez tartottam magam, fegyelmezten az *utánra* koncentráltam. Az ár alapján azt hittem egyébként, hogy lady m eltévesztette a címet, *Az utolsó tangó Párizsban* nagypolgári rezidenciája a szerzemény! *Oh, Lord* – sopánkodtam, megint költözhetünk! Szerencsére, a Szajján innen maradt, mert *Bir Hakeim*-től kezdve, a XVI. kerületben, minden még drágább lett volna! Ettől nyugodtabb, csaknem boldog lettem. Eszembe jutott az is, alig negyven négyzetméteren semmi pénzért nem lakna az én feleségem! Mentálisan haladéktalanul megkezdtem a kármentést: tervet kovácsoltam, hogy hozzuk ki belőle a legtöbbet. Szokás szerint rám várt a pénzügyi montázs, nejemé ismét a praktikum lett.

Örülhetnek, hogy letudták szülői kötelezettségeiket mind a négy gyermek iránt – mentegetőzött, a forma kedvéért, az aszszony. Hivatkozott az ügynökre, *that man* megpróbálta kijátszani! Ha ő nem einstandol, úszik a lehetőség, idegeneké lett volna a bérleti jog. Ekkora városban mindig lesz a tiednél szolidabb dosszié, rajzanak a bérloáspiránsok, kevés az üres lakás. Philippa soha nem rúgott volna labdába. Márpedig bérelt lakás = pénzkidobás. *Deus ex machina* volt a vétel! – szögezte le.

– Charles de Gaulle felé menet, fél órával Elaine helyszínelése előtt, a taxiból én még naivan oktattam, bármennyire ramaty állapotban van a stúdió, ne maradjunk hoppon, lebegtesse meg, hogy készek vagyunk renoválni – mesélte Richard a történetet a maga szempontjából. – Saját jövedelemmel rendelkezhet valaki, azért nincs feltétlenül kedve, sem vesztegetni való ideje széleskörű felújításra! Hónapokon keresztül mesteremberekkel birkózni. Nálunk a tervező kivitelező is, víz-gázszerelő, festő, parkettes és belső dekorátor... mindenki egyben: a nejem.

Legközelebb a *City*ben csörgött telefonom:

– Megvettem – jelentette Elaine. – Tizenharmadik voltam. Tíz-tizenkét perces vizitkádenciával, több mint harmincan lehettünk érdekeltek. Ki kellett valahogy válnom a tömegből. Muszájból ajánlatot tettem.

Lehetetlen helyzethez abszurd válasz passzol. Ezek után én sem késlekedtem az egyedül lehetséges replikával: *well done, my dear*.

>>>>> folytatás a 18. oldalon

Azon a nyáron az asszony legfőbb anyai feladata volt, hogy kisebbik lányuknak lakást szerezzen a belvárosban: nővére kirepült a fészekből, összeköltözött a barátjával, a fiúk évek óta külföldön éltek. Richarddal egyetértettek, legkisebb gyermekük önállósodását ugyanúgy kötelességük segíteni, mint korábban a nagyobbakét: harmadéves orvostanhallgató, kórházi gyakorlatra jár, a labormunkák késő estébe nyúlnak, jövőre éjszakai ügyeleti kötelezettségei lesznek...

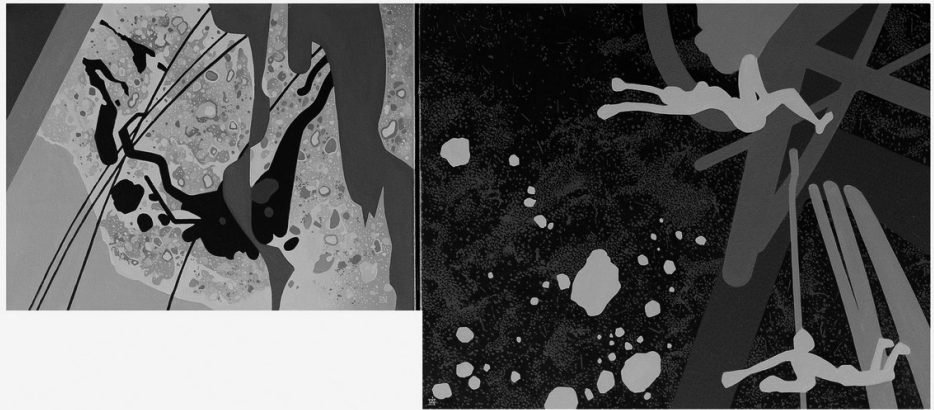
A helyszínen másodpercek alatt, még a liftben, felfele menet kipipálta az ingatlan ajánlólapján felsorolt előnyöket – központi fekvés, kitűnő összeköttetés, kertre néz. Közvetlen közelben klinika, bank, *superette*, kisvendéglők, kávézók, hangulatos boltocskák. Belépve azonnal látta, hogy a lakás teljes felújításra szorul, de nem érdekelte. Kifogásaival ki sem rukkolt, pedig szeretne volna az árat lejjebb srófolni, de tudta, fölösleges próbálkozás lenne. Kint a folyosón és lent, a kapu előtt sorban álltak az aspiránsok.

Hogy ez a revitalizált diákkuckó később nem egy, hanem nyolc családtagnak nyújt menedéket a francia adminisztrációs kötelezettségek útvesztőiben, nem láthatta előre. Utóbb okkal, ha nem is jogosan, nyolcadmagunk személyneve is állt a postaládán. Szerencsére, senki nem firtatta a tények és részletek összefüggését, a nyilvántartásban szereplő hat felnőtt és két gyermek életének körülményeit harmincnolc négyzetméteren. Sohasem tartózkodtunk a helyszínen valamennyien egyidőben, számla fizetetlen nem maradt, és igyekeztünk a postás kedvében járni: családneveink betűrendben szerepeltek a névtáblán, a házmaster pedig elégedett lehetett az ünnepi időszakban kötélyzsebébe csúsztatott borítékokkal.

A rendelkezésemre bocsátott birodalom: funkcionális másfél szobás összkomfort. Berendezésében skandináv irányultság, klasszikus-angolos elemekkel gazdagítva. Pasztellszínek, természetes anyagok. Maximális helykihasználás, méretre készült, funkcionális bútorok. Minden adott volt, hogy jól érezzem magam. Lepakoltam, a hőség miatt épp csak megpatintottam a külső ablaktáblákat, a félhomályban átfutottam a postát, megöntöztem a növényeket. Másnap készültem a nagykövetségre, de még aznap terepszemlét tartottam, elvétáltam az *Exposition* utcába.

Nyáresti derű és távoli közlekedés mőraja jól megfértek a Mars-mezőn: családok, szerelmesek, baráti csoportosulások sűtkéreztek az alkonyatban. Távolból örködött fölöttünk az Eiffel-torony. Gyermekcukorok hancúroztak az enyhülő hőségben. Visszapaszszoltam egy elgurult, pöttös labdát, de a kis katicabogarassal, ami pont olyan volt, mint odahaza a „miénk”, közelebb mentem, a pöttöm tulajdonos ölébe adtam egyensúly megtartásának értékes tartozékát – hiányában időközben a fenekére huppant.

Krisztina rekedtes hangocskáját is hallani véltem az est laza zsongásában!... Válltáskámhoz kaptam: hidratálni, vízzel kínálni a gyermeket... Ösztönné lett mozdulatom okafogyott volt pedig – ernyedten karórámra pillantottam: vacsoraidő. Vajon

Pompei

asztalnál ülnek? Vagy már lefekvéshez készülődnek? Fáradt-e a kicsi hölgy?... Mivel telt a nap? Ficáncolós pancsolás? Bohóckodás? Volt-e újabb játékhadjárat vagy más komoly(abb) tevékenység? Főzésben-sütésben, a hokedlin állva sokszor kibicelt, ségédkezett a soros ebédkészítőnek, a ruhateregetés is számtalan bújócskalehetőséget nyújtott. Lányomnak bejött a provanszi élet: boldog volt, hogy olyan sokan vagyunk körülötte. „Tartalékba” kerültem, korábbi alfa-és-egyben-omega szerepemnek befellegzett; mégis biztos pont maradtam napi-rendjében – hozzám szaladt, hogy beszélj minden érdekességről. Átöleltem, megbeszéltek, magyarul, amit épp kellett. Kérés nélkül is megkaptam sietős-maszatos pusziadagomat, azzal szaladt vissza foglalatosságaihoz. Leginkább a nyelvi újdonságok, verbális sikerei lelkesítették. Túlnőtt a *yes, please* vagy a *silly me, silly!* ismételtetésén. Angolul, franciául rohamosan gyarapodott szókinése. Teljesítményével, idegen nyelvi jelenlétének erősödésével még jobban belopta magát a családtagok szívébe.

Csőpség és újdonsült nagyszülei akkoriban csak nagyjából értegették egymás szavát. Hiába tudtam, jó kezekben hagytam mőkuskámat, gondolataimban felülkerekedett az aggodás. Elaine-nel megegyeztünk, lehetőleg nem emlékeztetjük a távollétemre: otthonról ők csak akkor jelentkeznek, ha a gyermek igényli, hogy beszéljen velem. Az elalvással járó szorongás ellen Richard kitalálta, hogy olvassak hangszalagra meséket, ő majd sorra lejátssza őket. Lelkesen azonnal rendelkezésemre bocsátotta a szükséges technikai felszerelést, kiszolgáltatta ezzel magát kisebbik fia és felesége hecckedvének. Nógatták, hallgassa csak minél többet azt a hanganyagot! Tanulja meg a nyelvet! Gasztrokedvenceivel – a kolozsvári rakott káposztával vagy a gombás csirkepaprikával – ellentétben a magyar mesék nem ronthatnak koleszterinszintjén, maximum a vérnyomása csökkenhet tőlük!

Budapesten a gyufaárus kislány és a kis hablaány osztoztak a *liebling*-státuson, Franciaországban – a tenger közelségének vagy a geofizikai adottságok rokon vonásainak hatására – Maros és Olt története küszört a sikerlista élére. Minden alkalommal ugyanazt a forgatókönyvet éltük meg; változatlan hangerővel és intenzitással sírt egyszemélyes hallgatóságom, és hosszas vigasztalás következett, mielőtt el-

aludt volna. Richard tapintatosan repertoárváltoztatást javasolt; Elaine „ő bizony másképp csinálná”-val *à propos*-zott, Malcolm a némajátékra esküdözött. Ajánlotta, vegyük le a műsorról a tragédiát, ő szívesen improvizál helyette. Thomasra maradt a megerősítés hálátlan feladata: szerencsére készségesen tanúskodott, minden korábbi változtatási kísérletemet meghiúsította az érintett. De facto: elalvási szokás része lett a negatív katarzis. Passzolt Krisztinkának a mesés kesergés, mert olyan jól ismert minden részletet, hogy anticipálta a fordulokat. Imádtá a változatlanúság bizonyosságát, hogy nem érheti meglepetés! Alig várta az „itt a vége, fuss el véle”-t! Amint elhangzott, kezdhetett zokogni – nagyáriájának végén pedig Piheország Párnavárában ki-merülten elaludt!

Besötétedett. Összeviessza csavarogtam a Szajna partján.

Friss, urbánus szabadságélményemre rátelepedett amorf aggodalmam; tehetlenségérzés? féltés? Űzött hazafelé. A *Grenelle*-en már futólépésben haladtam, amikor megsörrent Richard mobilja.

Thomas jelentkezett, Londonból.

– Drága szerelmem! Hogy vagy? Süt a nap? – érdeklődött egy szuszra, magyarul. – Nagyon hiányzol! Vigyázz magadra! Alig várom, hogy megöleljelek! – lelkesedett, de elakadt. Ennyi volt a tavalyi debreceni nyári egyetem magyar nyelvtanfolyamán, házi feladatoként írott szövege. – A többi franciául mondom – váltott elegánsan műfajt és hangnemet. Mesterfogásával áthangolta a helyzetet, komolyra fordította a szót. Elmondta, hogy apjának kapcsolatai kézzel kézre adták. Holnap kiállítják a nemzetközi házassági szokásbizonyítványt, mégsem utazik vissza hamarabb. Új öltönyt vásárol magának, levizitel rokonoknál, havereknél. Kicsérélteti az útlevét. – Látnod kellett volna, hogy néztek rám, amikor a teljesség igényével négy darabban bocsátottam látamozásra – hadarta, és gurgulázott nevetése. – Oké, kedvenc *pubjaimba* is bekukkantok. Hozzátette, hogy néhány perccel korábban beszélt Elaine-nel. A fiúk – az az Richard és Malcolm – pillanatnyilag esti oktatásban részesülnek, hátratett kézzel figyelnek, Krisztina az óvó néni.

– Esett az ázsiód, *my dearest*, már csak nekem hiányzol...

Nem bántott különösebben, hogy megszakadt a vonal.

Álmodnak-e az androidok elektronikus embriókkal?

Ridley Scott neve nem lehet ismeretlen a sci-fi szerelmeseinek (elég csak az *Alien*-sorozatra vagy a *Szárnyas fejedelmek* kultfilmekre gondolniuk), ahogy az sem, hogy az utóbbi években újra és újra visszatért abba a közegbe, amelyből sokáig menekülni próbált. Paradox fordulat, hogy az ismétlődést kerülni vágyó alkotó épp egy olyan sorozat produceri szerepkörét vállalta el, amely látványosan évtizedek óta csiszolódó műfajklisékből építkezik (emberi érzelmekre szomjazó humanoid robotok, egy betelepítésre váró földszerű bolygó). Még furcsább fordulat, hogy mindezek ellenére a sorozat kifejezetten újszerűnek tűnik a maga műfajában, és bár jól ismert elemekből építi fel cselekményét, korántsem kiszámítható.

A *Raised by Wolves* (könnyed magyar fordításban *A farkas gyermekei*) első látásra igényesen ötvözi ezeket a kliséket. Kezdő részei (amelyekből kettőt maga Ridley Scott rendezett) jól tempózott gyarmatosítástörténetet vázolnak fel: Anya és Apa, az ateista androidpár megérkezik a Kepler 22b-re azzal a küldetéssel, hogy tizenkét rájuk bízott konzervembrió felnevelésével benépesítsék azt. Egyedül Champion éli túl a kísérletet, mostohatestvérei már embrió- vagy gyermekkorukban meghalnak. Jó kolónia-narratívához mérten az első jelentős konfliktus is az „idegenek” érkezésével keletkezik: Apa visszaküldeni Championt embertársai közé, mielőtt ő is elveszne, Anya viszont teljesíteni akarja a belé kódolt miszsiót, ezért elrabolja az embertársak gyermekeit, és megsemmisíti a hajót, amelyen érkeztek. Túlzás lenne *A farkas gyermekeit* csak családi sci-fi-nek nevezni, mégis kezdetben határozottan ez az analógia dominál. Különösen érdekes ez a hagyományos nemi szerepek megjelenítésében (Anya főz és mesél, Apa vadászni tanítja a gyermekeket és vicceket mond), valamint azok lehetetlenségében (Anya tömegpusztításra tervezett nekromanta, aki repül, golyóálló, és egy szirénvisítással semlegesít bármilyen külső veszélyt, amíg Apa egy „általános kiszolgálómodell”, és még a viccei sem viccesek).

Egy párhuzamos cselekményszálban Caleb és Mary (később Marcus és Sue) impostszortörténete rajzolódik ki: a katonapáros felhazudja magát a mitraisták futurisztikus Noé-bárájára, és megpróbálnak új életet kezdeni az általuk meggyilkolt házaspár gyermekével, Paullal. Amikor az androidanya elrabolja Pault és több mitraista gyermeket, Marcus és Sue kész bármit feláldozni annak érdekében, hogy visszakapják őket (mit sem tudva arról, hogy a bolygót nem csupán egy irracionális harci robot, hanem egyéb sötét erők is uralják). Ezen a ponton megkerülhetetlen a so-

rozat központi bonyodalma, a mitraisták és ateisták közt dúló háború. Merész vállalkozás disztópiát vallási konfliktusra alapozni, *A farkas gyermekeiben* mégsem érezni propagandaszerűséget vagy elfogultságot: mindkét fél eredendően tökéletlen. A mitraisták rendkívüli technológiával rendelkeznek (ők fejlesztették ki többek közt a nekromantákat), mégis naivan hívók és átverhetők; az ateisták morálisan korruptak (a háborúban gyermekkatónákat és öngyilkos merénylőket használtak az ellenfél ellen), mégis egy ateista hekkerprojekt a túlélés legjobb alternatívája.

Ehhez az ábrázolásmóddhoz jól ismert toposzrendszer társul: pusztában vándorló nép, prófécia a Fiúról, aki az új föld ura lesz, kísértő látomások és titokzatos hangok. Mindez egy ősi hitrendszer futurisztikus reinterpretációjával egészül ki: ez esetben a korai kereszténységgel rivalizáló római mitraizmus és az ateista-pacifista ideológia összeférhetlenségével. Címéből adódóan több szimbolikus Róma-párhuzam akad a sorozatban, a mitraista bárkán ereklyeként őrzik Romulus egyik fogát, az androidanya gyakran anyafarkashoz hasonlóan viselkedik (ha nem lenne egyértelmű a farkasüvöltés utánzásából, az egyik gyermek kimondja: ő a gyermekmesék nagy gonosz farkasa, aki elfújja a házukat). Ugyanakkor Champion és Paul története is könnyen értelmezhető Romulus és Remus mondája egyfajta átdolgozásának, amely a cselekmény számos pontján megfelel az eredeti mítosz fordulatainak. Bőven akadnak azonban konvencionálisan keresztény szimbólumelemek is: a bizarr, krisztusi pózban repülő nekromanta vagy a titokzatos kígyószzerű lény, amely (a keresztény genezisztörténet mentén) egy nő megtevesztésével próbálja előidézni az emberiség pusztulását. Mikroszinten sem marad konfliktusok nélkül a sorozat: a legidősebb mitraista lány, Tempest nem kívánt terhességének dilemmája a disztópikus köret ellenére sem ragad meg sematikus szinten, Paul és Champion versengése és bajtársiasága is gondosan kidolgozott történeteszl. Ugyanakkor nem jut minden gyermekre ennyire részletes figyelem: Hunter például kifejezetten sztereotipikusan testesíti meg az arrogáns értelmiségi rangidőt, Vita, a legkisebb mitraista lány jelenléte pedig szimpla cukiságfaktor egy társadalmi problémáktól és vallási analógiáktól terhelte sorozatban.

Még érdekesebb az ív, amelyet az androidszülők elfogadása vagy *elfogadtatása* mutat: a sorozat kezdő részében kiderül, hogy a robotok nevelőszülőként való alkalmazása súlyos bűn a mitraista törvényben, amire látszólag rációval a szülők teljesen önzetlen, mégis destruktív gondoskodása. Bár a gyermekek kezdetben tartózkodók és ellenségesek, hamar Stockholm-szindrómához hasonló kötődés alakul ki köztük és újdonsült nevelőszülőik között. Kapcsolatuk mégsem kiszámítható, Anya meg-

bízhatatlanságából adódóan végig feszültséggel teli. Akkor kerül igazán veszélybe a családi béke, amikor Anya önzetlen gondoskodását egyfajta önző emberré válhatnák váltja fel: órákat tölt a mitraista bárkáról szerzett hibernációs kapszulában, hogy elveszettnek hitt emlékeit újraélje (szájbarágósan: hogy álmodják), így egy potenciálisan halálos teremtő-teremtmény románcba sodródik. Ezen a ponton kezdenek *A farkas gyermekeinek* lezáró részei teljesen szembenemenni a korábbi részek logikájával: a rendkívül akciódús pilothoz képest a lezáró részek katarzisa elmarad, helyette légből kapott revelációkkal és teljesen szokatlan világgrenddel találja magát szemben a néző. Épp az egyszerűbb konfliktusok kapnak hosszabb játékidőt és magyarázatot (ilyen Caleb-Marcus impostsztor-próféta-sága, majd fokozatos leépülése), miközben a kezdetben nagyon jól felépített családindinamika fokozatosan háttérbe szorul. A fordulópontok nem épülnek organikusán a sorozatszövet egészébe, csupán *megettörtének*, mintha egy idegen klisévív fertőzte volna meg az eddig működőképes narratívát, és még a látványvilág is behódol az egyszerűbb horrorfilmek „valami félelmetes történik a sötétben” típusú megoldásának.

A farkas gyermekei izgalmas vallásszimbolikával fűszerezett, fordulatokban bővelkedő, vizualitásában elég visszafogott sorozat. A Ridley Scotttól elvárt látvány-és atmoszférateremtő erő inkább a *Mentőexpedíciót* juttatná eszünkbe, mintsem a *Szárnyas fejedelmek* (bár *A farkas gyermekeiben* is akadnak androidok, és néha bizony még álmodnak is). Ez nem feltétlenül baj. Ahogy az sem, hogy a *Trónok harca* óta nem látunk ennyire drasztikus esést az epizódok értékelésében. Nincs tökéletes forgatókönyv, ahogy nincs tökéletes algoritmus sem, minden rendszer eredendően hibás és eredendően javítható. Akárcsak egy ígéretes, tévútra tért tévésorozat.

A farkas gyermekei (*Raised by Wolves*), színes amerikai tévésorozat, 10 epizód, 2020. **Rendező:** Luke Scott, Alex Gabassi, Ridley Scott. **Író és forgatókönyvíró:** Aaron Guzikowski. **Szereplők:** Amanda Collin, Abubakar Salim, Winta McGrath, Travis Fimmel. **Operatőr:** Ross Emery, Erik Messerschmidt, Dariusz Wolski. **Vágó:** Jennifer Barbot, Michael Ruscio, Christopher S. Capp. **Zene:** Marc Streitenfeld, Ben Frost. **Gyártó és forgalmazó:** HBO Max.

Megbolondulni ahhoz, hogyan a világ előbbre menjen...

Milyen hirtelen lesz az élő alkotó előtti tisztelgésből elmúltról való emlékezés – ez a gondolat hasított belém elsőként, amikor minap újraneztem a sepsiszentgyörgyi Tamási Áron Színháznak a magyar kultúra napjára készített próza- és versösszeállítását, amelyet a következő szöveg vezetett fel: „A magyar kultúra napja alkalmából Farkas Árpád író, költő, műfordító életműve előtt tiszteleg társulatunk. A *Meg kellene bolondulni* című előadás a Kossuth-díjas sepsiszentgyörgyi író verseiből és prózai műveiből mutat be egy csokorra valót közismert színészek előadásában, Kolcsár József szerkesztésében.” Két héttel az online produkció bemutatása után Farkas Árpád költő az örökkévalóságba költözött, hogy ott táplálhassa az alkotóember engedetlen-ségének azt a lángját, amely előbbre viszi a világot, és amelynek belső szabályait életében olyannyira tisztán megmutatta. Ennél a gondolatnál – az ösztön- és hivatásszerű ellenállásnál és a középszer elutasításánál – elidőznék egy kicsit, hiszen a sepsiszentgyörgyi tisztelgés hangsúlyait olyannyira áthelyezte a halál, az elmúlás, hogy igazából alkotói testamentumszerűvé vált szinte egyik napról a másikra. „Élet-halál kérdéssé” vált ezzel az értelmezése is.

Tudvalévő, hogy az ógörög tragédia katarzisélménye abból a felismerésből is táplálkozik (és ebben is találkozik ez a költői hagyaték a színház élményszerűségével), hogy „mi lesz, ha velem is az a rettenet megtörténik, ami a főhőssel?!” A halál „rettenete” azonban, tudjuk, mindenkinek előírányozott, és akkor az ember – ennek az összeállításnak a nézője is, február 8-a után – önnön esendőségébe roskad, hiszen nem is tehet másként. A fizikai megszűnés jelenvalósága, hangsúlyokat áthelyező tény-szerűsége a saját felszámolásunkat idézi meg óhatatlanul, így csupán az érzelmeink egy bizonyos része vonatkozik arra a teremtményre, akinek az elmúlását siratjuk.

THEÁTRUM

Azonban ez az egzisztenciális hullámvasút velejére is csupaszítja ugyanakkor az élénk táruló életművet. A Farkas Árpád írásából készült összeállításnak is ez kölcsönzött olyan megkérdőjelezhetetlen letisztultságot, amelyben a legmeredekebb nézői, olvasói kérdés is helyénvalóvá válik. Egy ilyen oktalankodó dilemma az: milyen hangulatú és mondandójú irodalmi alkotások tudják a lélek elevenségét leginkább megőrizni a fizikai elmúlás után? Az erre adható válaszban, nyilvánvalóan, módfelett részrehajló vagyok, hiszen nem mellőzhetem a saját belső húrjaimat sem, amelyekről – úgy érzem! – nagyon egybehangzóan pendülnek Farkas Árpád írói egyéniségének egyik markáns gondolat-

és dallamvilágára. Ezért is gondolom azt, hogy – igenis – a be nem sorolás, az engedetlenség, valamint az elsekélyesedés elleni felszólalás „szent örültségének” gondolatsorai azok, amelyek élő elevenként konzerválják egy életmű szellemiségét. Magyarán: legvégül az számít, hogy ki-kennyire lógott ki a sorból.

Ilyen értelemben az az online pódium-előadás, amely Nemes Levente és Mátray László lenyűgöző szavallatával kezdődik (a *Taps*, illetve a *Hazatérés* című verset szavalták), számomra elsőként a Beczásy Áron által elmondott pamflettel feleltette el azt, hogy szerzője már nincs közöttünk. A *Középszer lakomája* úgy lobban lángra az örökléttel való találkozás hamvából, hogy tulajdonképpen megnyugtatóan hat a nézőre: marad utánunk valami – pontosabban: a „tagadás szelleme” –, miután az emlékezés békéje rátelepedik mindarra, ami egykor voltunk. A szellemtől idegen „impotens béke” dobja le magáról ezt a mocsanatlan béklyót. „Mert a kultúrigény mit mond? Legyen fél kiló kenyér, negyed kiló hús az asztalon, egy darab költő, egy színész, egy muzsikás a kezem ügyében, közvetlenül itt a láthatáron, a kenyér-hús majd éltet, a művészek ébren tartják majd tudatukat, s ha fáradt vagyok, kikapcsolnak, mert hát kinek van ideje lépést tartani ezzel a látóhatáron kívüli rohanással? A művészember meg mit mond? Ide a kenyérnek s húsnak felet! Önbizalomnak elég, hogy ilyen közről látva lássanak, s zaba közben majd megjátszom, hogy éppen erre-felé tart a század. A középszer csendes lakomája ez, s uralma!” – ez a nyugtalanság sejlik fel és idézi meg a tagadhatatlan élet-szerűséget ebben a sepsiszentgyörgyi alkotói testamentumban. Az „elkötelezett” és „nem lekötelezett” társadalmi átvilágításon a halál semmit nem változtat. Szerencsére. Szerencsénkre – gondolom ismét, és közben a saját szellemi házam táját is fél szemmel, de egész lélekkel ellenőrzöm sebtében, hogy eléggé engedetlen vagyok-e ahhoz, hogy belőlem is maradjon majd valami, amikor már nem marad sok... Lám-lám, képtelen voltam ezt a produkciót – posztum – úgy végignézni, hogy ne csatoljak vissza folyton erre. Amint egyébként ezt Farkas Árpád is teszi, visszacsatolva egyéb elmúlásokra: „Ady Endre néha átsétál a tájon, megcsóválja fejét és elmegy” – ezzel a mondattal zárul *A középszer lakomája*.

A sepsiszentgyörgyi tisztelgésben elsőre nagy meglepetés volt számomra, amikor Szalma Hajnalka szavallatát követően, az előadás szimbolikus perpetuum mobiléjeként szolgáló szék forgása (amely a koncepció szerint az íráskés és hangulatok közötti átmeneteket teremti meg), a *Dúdoló* című vers ringató apropóján, Bogdán Zsolt-nak, a Kolozsvári Állami Magyar Színház művészenek alakját hozta be az általam alapvetően sepsiszentgyörgyiként elkép-

zelt lírai-színházi egyenletbe. Ő új szint is hozott az összeállításba a többi szín mellé: a szomorúságából is kivillanó gyermeki derűt.

Teljesen másképp hallgattam és figyeltem másodjára Gajzágó Zsuzsát is, aki elsőként az *Amikor az öregemberek mosakodnak* című költeménynek kölcsönözte hangját, a líraszöveget iránti előadói alázat-tal: hagyta a súlyosságukban is egyszerű tartalmakat természetesen kibontakozni a majdhogynem eszköztelen színpadi értelmezésben. Ilyen puritán, mindenféle mesterkéeltségtől mentes lehet a fizikai elmúlás is: „már csak vasárnap reggel mosakodnak így az öregek, már csak temetések előtt, mikor utolsó útjukra kell kísérniük a vissza nem térő társat, úgy mosakodnak, bizony, az öregemberek, mintha utoljára mosakodnának”... hangzanak itt a vers szavai, mintha egy másik dimenzióból, és nem tudunk ellenállni annak, hogy hirtelen összeressenjünk.

A produkció egyik jelentős hozadéka az, hogy az utolsó akkordjával nem kerekíti le profánul ezt az alkotói világot, és ilyen értelemben a helyén van és igazán jól szól a Pál-Ferenczi Gyöngyi által előadott, az összeállítás címadójaként is kiemelt írás, a *Meg kellene bolondulni* című. Talán sokadára is hangsúlyoznom kell azt: mennyire „életbevágó” (így, utólag is) az, hogy az alkotói univerzum perspektívái, a társadalmi béklyókból való kiszabadulás tény-szerűsége révén, a tágra nyíló horizont felé mutassanak: „...én mégsem hiszem, hogy a konszolidáció társadalmában a konszolidáció művészetét kell megteremteni”, cseng Farkas Árpád üzenete, és mindemellett ő további feladatokat is ró ránk, ittmaradtakra: „mert ha nem lesz ez a föld a szent örülteké is egy kicsit, akkor senkié sem lesz”.

Ehhez már nem is tudnék semmi lángolóbbat, életszerűbbet, jövőbe mutatóbbat hozzátenni. Esetleg a hálánkat, hogy a halál konzervatívizmusa nem törölheti el azt a be nem sorolást, engedetlenséget, amely mellett az életünk szürkének tűnő napjain voksunkat kínkeservesen letesszük.

Sepsiszentgyörgyi Tamási Áron Színház. *Meg kellene bolondulni* (Tisztelgés Farkas Árpád művészetére előtt). Online bemutató időpontja: 2021. január 22. **Rendező:** Kolcsár József. **Közreműködött:** Beczásy Áron, Bogdán Zsolt, Gajzágó Zsuzsa, Kolcsár József, Mátray László, Nemes Levente, Pál-Ferenczi Gyöngyi. **Zeneszerző:** Boczárdi Magor; **videóprojekció:** Zemba Ákos; **operatőr, vágó:** Dobondi A. Lehel.

„az örök száguldásban érkezésig”

A Szentés Zágon kitűnő, tőle megszokott színvonalú borítójával megjelent új verseskötete még azoknak is jóleső meglepetés, akik a kezdettől fogva kísérik megkülönböztetett figyelemmel Farkas Wellmann Éva nem túlságosan gyakran, ám mindig időben megszólaló líráját. Eddig is a biztos mesterségbeli tudással, az egyszerű sorokban is a formának elkötelezettségében alkotó költő a legnemesebb (erdélyi) hagyományok örökösének bizonyult. Anélkül, hogy az erdélyiséget néhány külsőre szűkítő elvárásoknak a legcsekélyebb mértékben is eleget tett volna. A szonettekhez, általában a kötött formákhoz, a jambusokhoz való szigorú ragaszkodás mellett félreismerhetetlenül csendítette meg a sokféle érzés és néhány gondolat számára igen alkalmasnak bizonyuló verset, amelyet visszafogott személyessége és határozott szerkesztettsége különböztetett meg pályatársaitól.

Az új kötet, leginkább talán az első versciklusra érvényes ez, úgy lép tovább, hogy finoman, de téveszthetetlenül jelzi egy új pályaszakasz első lépéseit, azokat az elmozdulásokat, amelyek a tökéletesnek ható kidolgozottságnak nem ellenében, hanem annak differenciálására törekvő és nagy tudatossággal a gondolatiság irányába előre hatoló versekben érhetők tetten. Ennek egyfelől a formai változatok a visszaigazolói, ezek a líraiság gazdag rétegzettségéről hoznak hírt, másfelől viszont a tematika tetemes sokszorozódásáról, amelyek a formaváltozatokkal kölcsönhatásban újabb és újabb vers/líratípusok révén vetik föl az önmagára visszavonatkozott költőiség sokféle lehetőségét a versszemélyiség létrehozódásának folyamatában.

kritika

A nyitó vers a Shakespeare-sonettet vonja be a 21. század versvilágába, az egyik cikluszáró, tehát igen fontos pozícióban olvasható a vers, az *Inferno* viszont dantei sorokat transzformál és transzponál, átalakít és egy másik hangnemben szólaltat meg, és mindezt azért, hogy a költőszemélyiség önmagával, az anyaggal, a formával, de az idővel és térrel megkezdett, a költői cél elérése érdekében folytatott, nem szűnő küzdelmet a lehetségeséggig szemlélhető/szemléletessé tegye. Kivált az utóbb említett vers, mivel utolsó sorából vétetett a kötet cím, mely egyként vonatkozik a meg- és újjáélt múlt megjelenítésének lehetőségére és ama önreflexív költői magatartásra, melynek önszerveződéséhez tartozik: „hogy gyökerek után tapogat a kéz”, de az is, hogy „egy hétszáz éves mesében keres/fogódzót, mondatot, írásjelet/valamit, ami nem didaktikus”... hogy aztán a második versszak (ha lehet) magasabb szinten fogja össze a versbeli/vers általi személyiség és vers összefüggéseit: „a lejárt vettek sorban falat állnak/megbontják a rutint is, mint a rímet” (hozzátennem, hogy ez az egyetlen írásjel a versben, az alliteráló szavak, a költői cselekvést gátló és alakító tényezői közé ékelődve). A vers záró sora pedig: „magaddá rendeződni kezd a káosz”; az elkészült versre, mint a káoszból a rend felé tartó

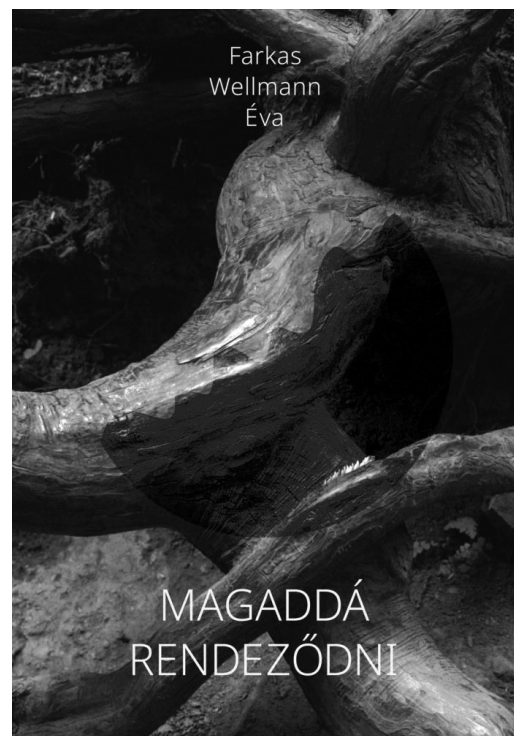
folyamatra ugyanúgy utal, mint az „Inferno” (természetesen a jelen rekvizitumai szerint alakuló) zűrzavarából a vers rendje felé irányuló líraiság megszemélyesítődéseként színre lépő személyiség kiemelkedésére a szöveg-univerzumból.

A múlt művészetéből a sajátját birtokolt versformák közül érdemes (a kötet hátlapjára kiemelt szakaszon túl) a *Túlhajszolt lelkek balladájára* vetni egy futó pillantást. Nem pusztán azért, bár azért is, hogy a villoni ballada hibátlan vonalvezetését említsem, vagy azt, hogy az érkezésig az ajánlást is ideértve minden versszakban kiváló rímeket találunk, hanem azért, mivel a harmónia-diszharmónia, a rímek által születő dallam és a zajzene, a közelítés és a késedelmesség ellentétpárjait feloldhatatlanságával állítja színre, az „örök száguldásba érkezésig” zaklatott ritmikájával érzékeltesse a kinn és benn között feloldhatatlan, bár tudatosított, ezért megnevezhető feszültséget.

Ami a formai változatosságot illeti, népdalszerű strófákat, szapphói versszakban komponált verset, szabadverset, stanzát stb. tartalmaz a kötet, anélkül, hogy a kísérletezés fáradalma érezhető volna. S noha a népdalimitáció eljátszik a naivitás adta lehetőséggel, csattanója figyelmeztet, hogy a tét nem oly egyszerű-átlátható: „felföldi szél havat hoz, havat hoz,/visszamennék magamhoz, magamhoz.” A felezős hatosba szervezés épp oly biztonságos tudásról árulkodik, mint a felezős tizenkettesé, az előbbi „népiesség”-ét azonban a közbevetés kibillenti: „pásztázza lelkemet,/ jó, ez most túlzás volt” (*Melyben szerelmét hívja*); a *Szaggatott vonal* ezt a játékot ekképpen variálja: „Nekem nyolc álló évig így maradtál,/friss könyomat. (Na jó, ezt nem veszem be).” A *Becsukok most* szinte prózaian indul: „Becsukok most egy ablakot”, az én-te viszonyra a kinn-benn párhuzamot hozza, hogy végkicsengésként az ére záruló világ váljék hangsúlyossá („Reám csukódik minden ablak”). Még egy apró megjegyzés: a *csend* rímhívóra a *kicseng* felel, így a csend hangot kap, a *kicseng* elhalkul, egymást erősítve – elcsendesítve.

Az *Örökségek* ciklus első megközelítésben az unitárius hagyományt idézi: *Unus est Deus* (Jókai szavával: Egy az Isten), Dávid Ferenc szólal meg egy versben, majd egy lírikusi szemmel meglátott, fölidézett Tamási Áron-rajzot kapunk, nem utolsósorban emlékidézőt az 1989-es esztendő szorongásairól. Ezek a szabadversek nem közelítenek az epika felé, noha történetstilánkok rejtőznek bennük, hanem az egymás mellé, igencsak megfontoltan rakott emléktöredékek kíváncsognak egy látszólag kevésbé kötött alakzatba, hogy aztán az ebben a ciklusban lelhető *Otthon a dadogásban* népdalokat ütköztessen a nyelvsorokon töprengő aggodalmaival, groteszk zárásként latin nyelvű mondatot illesztvén befejezésül, mely a nyelvben élés mellett tesz hitet. Távoli asszociációként: a dadogás „retorikáját” Vida Gábor egészen másképp írta regénybe, a különbözőségek azonban nemcsak a műfaj természetéből következnek.

A verskötet sokrétűségét tanúsítja a *Parancsolatok* ciklus, amely a kötőablakra vésett igék parafrázisait adja – tíz versben. Nem értelmezi a tíz parancsolatot, hanem egy fel-

sőbb instanciát képviselő beszélővel fűz hozzá (még csak nem is kommentárokat, hanem) asszociációkat. Itt fenyegetne leginkább az, amit a kötet elkerülne, a didaxis veszélye, ám azáltal, hogy egy meg nem nevezett, mivel bizonyára megnevezhetetlen valaki szól valaki(k)hez, személyessé, megéltté válik, megéltté formálódik az, ami messze nem pusztán erkölcsi parancs, hanem inkább megértendő szó (Ige).

A kötet *Adatmentések* ciklusa a játékosságba játssza át az eredetileg személynek szóló, mert személynek ajánlott, az első megközelítésben talán kevésbé igényesnek tetsző lírai darabokat. Hadd emeljem ki a *Verskényszer* címűt, a Markó Béla egykori kettős tevékenységére utaló virtuóz verset, amely a könnyed forma ellenére egy életrend lírai „anatómiá”-jával kínál meg, s még a rossz porszívó szelrelőhöz vitelének „kényszerét” is a verssé lett létezésbe futtatja ki. Ebben a ciklusban kaptak helyet, korántsem az üres oldalak kitöltése érdekében kerültek ide, a feladatul vállalt, „alkalmatosságok”-ra szerzett versek, amelyek Petőfi és Ady élete egy-egy epizódját felidézve keresik a megidőzésre megfelelő formát vagy előre megadott sorokat egészítenek ki verssé. Amellett, hogy efféle játék a magyar irodalom hagyománya (József Attila), a költői ötletesség próbája is.

A *Tüskék* egy részét akár lírai „szösszennetek”-nek lehetne minősíteni, a néhány sor erősen koncentrált beszédet igényel, a tömörítés maga a vers, melynek beszéde epigrammatikus, de minősíthetném lírai aforizmának, az „egyperces lírája”-nak is. A kötet végére helyezett *Majd ók megmondják* (két tizenkét soros versszak) újra én-te (világ-te?) viszonyt vázol föl, a szólás felelősségével „ők”-et bízva meg, nem titkolva, hogy a te (a lírai te) létezése, létezetősége verstárgyra ugyan méltó, értelmezése/értelemadása azonban az „ők”-re hárul.

Csak margóra írt jegyzetekre telt, jöllehet a verskötet terjedelmes elemzésre szolgálóra. Ismételve: jelentős költői teljesítmény Farkas Wellmann Éva kötete, amely feltétlen elismerést érdemel, s amely számomra nem kevésbé jelentős eseményé vált.

Farkas Wellmann Éva: *Magaddá rendeződni*. KMTG, Budapest, 2020.

„Ereim alkonyi égre meredő ágak”

Hartay Csaba: *Átkiáltani az ősze*. Scolar Kiadó, Budapest, 2020.

A vékonyka könyv ne tévessze meg az olvasót, Hartay Csabának immár kilencedik kötete súlyos verseket tartalmaz. Idő, természet, bolyongás a múltban, emlékekben, csak néhány alapélmény, ami a versekben újra és újra előtűnik. Az ötvennyolc vers kulcsszava mégis az évszakok. Az évszakok mint átmenetek, mint egymásba tűnő végtelen körforgás. Hartay Csaba költészete nem tájlíra, hanem évszaklíra, ha lehet ilyet mondani.

Ugyanakkor a versbéli évszakok mindig belső évszakok is, mint a versek beszélőjének viszonya az időhöz, saját elmúlásához. Az egyén életútjának ideje, amely lineáris és véges, valamint a természeti idő, amely viszont végtelen körforgás – ez a két idő izgalmasan játszik egybe a versekben. A természetbe, a tájba való belevetettség a saját egyéni kimért időbe való belevetettség is. „Az a test csak egy évszak sorvadása (...) tenyereim évekkélezett levél” – szól az *Apró tüzeket hagyott rám a nyár* című versben. A „diófák koponyacsontjai”-ban tetten érhető a saját elmúlás. A versben beszélő egyszerre kóborol a természetben és saját belső tájain.

Gülszöveg

Ebben a tájban sokszor elvész a beszélő, az erdő, mocsár, vízpart, legelő senkiföldjén járva, ahol a képek egyre inkább szétterülnek, akárcsak a faágak, sokszor az olvasó is eltéved. *A már nem itt, a még nem ott, a még és a már*

közötti átmenetek érdeklik a versek beszélőjét. „Még nem lehet átkiáltani az ősze, de már lejtmenetben tekintünk vissza/a csúcs máglyáinak lankadó lobogására” – mondja a kötet címadó vers.

A konkrét, ráismerhető terektől, helyszínektől való eloldottság néhol szürreális álomszerűségbe sodorja a verseket. A *Test nélkül* című vers képi világa József Attilára hajaz. „Tenyereimben két bolygó./A szív vízfelzárkán lebeg,/apró halak rajzanak köré”. A versektől amúgy sem idegen ez az álomszerűség, az elnagyolt vonalak, színfoltok skiccei épp a szétterültség, elnagyoltság okán intenzív képzeleti munkára serkentik az olvasót.

A „belbecs” után immár a „külsínről” szólva fontosnak tartom megjegyezni, a vékonyka kötet rózsaszín borítóján valószínűleg egy félig olvadt jégkrém formáló ábra sajnos nagyon keveset sejtet meg a kötetben rejlő versek gazdag világáról. Még akkor is, ha *A japáncseresznye árnyékában* című versében valóban ott ez a kép mint „olvadt jégkrém rózsaszínjébe ragadt pillanat.” De mindez már kevésbé a szerző, sokkal inkább a kiadó mulasztása.

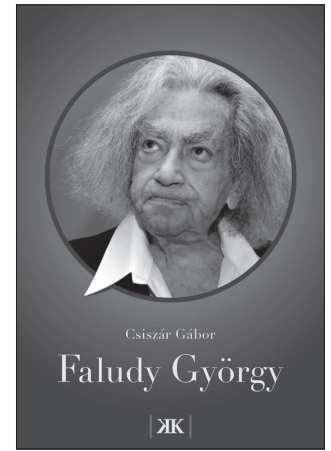
Egy hiánypótló életrajz

Csiszár Gábor: *Faludy György*. Komp-Press Kiadó, Kolozsvár, 2020.

Faludy György életéről és munkásságáról egyrészt hálás feladat életrajzot írni. Amennyire fordultatos és gazdag ez az életút, azok is élvezettel olvassák, akik amúgy nem sokat hallottak Faludyról. Akik viszont kimondottan Faludy életútjára kíváncsiak, azok minden fontos információt megtalálhatnak benne.

Másrészt egy Faludy-életrajz megírása amennyire hálás feladat, legalább annyira embert próbáló. Faludy élete ugyanis egyrészt a lényében mindenképpen jelen levő excentrikusság, másrészt az olvasói népszerűség miatt mítoszokban él, az örök utazó, Villon-alakmás, a polgári erkölcsök elleni lázadó, öntörvényű művész romantikus nimbusza lengi be mind a mai napig. A kötetben végigkövetett életrajzi vonal mindenképpen árnyalja ezt a képet.

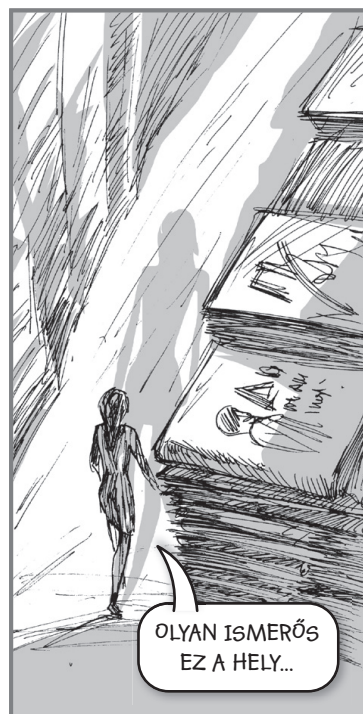
Ahogy a kötet előszavában a szerző is megjegyzi: habár Faludy verseit napjainkig is tömegek olvassák, de az irodalmárok által mégsem kedvelt túlságosan, átfogó monográfiát, de még elemző tanulmányt, kritikát is meglehetősen kevesen írtak róla. A kötet tehát ezt, a Faludy-recepcióban meglévő hiányt szándékozik betölteni. Nem életrajzot, társadalmi körülményeket és műveket értelmező nagymonográfia a célja, csakis egy hiteles életrajz. Bevallottan Faludy György valós arcának megrajzolása. Amiből viszont – ahogy a kötet előszava megjegyzi – kiderülhet: „az életút korántsem volt olyan csillogó vagy érdekes, mint a kötetlapokon megformált hőse.” Másrészt viszont a valószínűleg vélt történetekről derült ki, hogy valóban megtörténtek.

A kötet gazdag forrásanyagot mozgósít. Családi dokumentumok, házassági anyakönyvek, Faludy leszármazottainak szóbeli tájékoztatása, korabeli újságcikkek, a költő-író kiterjedt levelezése, Faludyról szóló visszaemlékezések, folyóiratok hasábjain megjelent esszék, recenziók és persze mindenekelőtt Faludy műveinek szép száma eredeti lelőhelyükkel, teszik a monográfiát hitelessé, jól dokumentálttá. Hallatlanul gazdag háttéranyag bontakozik ki a kötet lábjegyzeteiben, ami terített asztal a Faludy iránt érdeklődőknek, hiszen egy-egy forrás után immár maga az olvasó is visszakéreshet. A tizenkét fejezetből álló életrajz a gyökerektől, Faludy leszármazottaitól, családjától és társadalmi beágyazottságától haláláig kíséri végig a költő életét. Átfogó képet kapunk többek között a költő recski börtönveiről, az első és második emigrációban folytatott átfogó tevékenységéről, fogadtatásáról Magyarországra való hazatelepülése után. Végül Faludy kötetének teljes listája, valamint életének főbb dátumai zárják a kötetet.

FLEISZ KATALIN

A szerkesztő álomországban II.

Szöveg: Vincze Ferenc / Rajzoló: Csillag István

Hangfelvétel-múzeum – 10.

Az 1938-ban írt *Orgonaverseny* Francis Poulenc mecénásának, Edmond de Polignac hercegnőnek a felkérésére született. A rendhagyó szerkezetű kompozíciót szerzője (1899–1963) a Johann Sebastian Bach zsenije előtt tisztelgő hommage-nak szánta. Mi tagadás, a 20. században rég divaton kívül esett már szóló-orgonaversenyt írni – a műforma igazi virágkora amúgy a 18. századi zenei barokk idősza (Vivaldi, Händel). Akárcsak csembalóversenyében, Poulenc tehát itt is a barokkban gyökeröző és oda visszamatató formát használt, mégpedig a korban igen kedvelt g-mollban. (A legszemléletesebb utalások egyike épp az *Orgonaverseny* kezdő formulája – amely a záró részben persze visszatér –: Bach 542-es jegyzékszámot kapott, ugyancsak *G-moll fantázia és fugájának* „újrahasznosítása”.) A 18. század eleji hangszerteknikai adottságokkal szemben azonban Poulenc bő fantáziával aknáztta ki a 19. századi romantikus orgonaépítés Aristide Cavallé-Coll által tökélyre emelt hagyományát, ezen az áron vált lehetővé a Bach és kora előtti tisztelgést monumentalitással és tobzódó hangulati-hangszínbeli változatossággal kombinálni. A gigantikus vagy épp éneklően lírai zenei építményekről viszont kétségkívül az a Césár Franck juthat eszünkbe, aki a szóló-orgonai hagyományok és a szimfonikus gondolkodásmód ötvözése révén lett a zeneirodalom megkerülhetetlen tényezője, és aki jószerével az őtánna következő párizsi szerzők szinte mindegyikében tovább élt. Poulenc ráadásul – mintegy az orgona ellenpontjaként és/vagy dialóguspartnerként – a timpanit (üstdobokat) is csaknem szóló

szerepévé emelte, s e két hangszerpillér között a kizárólag vonósokból álló nagyzenekar megbízható, forma- és árnyalatgazdag közeget biztosít.

Alig kétéves az a felvétel, amelyet ezúttal a figyelmükbe ajánlanék. Az Európa-szerte egyre kedveltebb Iveta Apkalna lett orgonaművész ül a Frankfurti Szimfonikus Zenekar koncerttermének grandiózus hangszerénél. A kolumbiai-osztrák Andrés Orozco-Estrada vezényel. Poulenc-együttműködésük valójában egy több évre kiterjedő partnerség egyik állomása. A rendkívüli muzikális, csupa-lélek Orozco-Estrada és az alapértelmezésből hűvös-kimért észak-európai vérmérsékletű, de a líra és a játék iránt egyaránt fogékony Apkalna remekül rezonálnak egymás Poulenc-koncepciójára.

Rendhagyó szerkezetűnek mondtuk az első sorokban az *Orgonaversenyt*. Valóban az, hiszen a megszokott, három-négytétel-les struktúrától eltérőleg Poulenc koncertója egyetlen nagy rész, amely hét szerkezeti egységre tagolható – persze további gazdag részletezésekkel.

Poulenc a Hatok legegényibb, legmarkánsabb arcú tagja volt. Eric Satie hatása, majd a Hatok szellemi (és gyakorlati!) műhelyének nyomai azonban fokozatosan halványultak életműve ívének második felében. De persze rengeteg további impulzus is meghatározó módon játszott közre zeneszerzői profilja alakulásában. (1922-ben például egy Darius Milhaud-val tett utazás során Bécsben találkozott – majd ennek nyomán módszeresen ismerkedett is – Berggel, Schoenberggel és Webernrel, 1923-ban az Orosz Balett és Gyagilev megrendelésére 1924-ben

komponálta első nagyszabású zeneművét, *A szarvasünők* című balettet.) Poulenc 1936-ig hű maradt a fauvista irányzathoz. Ezután azonban szellemi érdeklődése erősen spirituálizálódott, s ekkortól elsősorban vallási tematikájú, illetve egyházi zenét írt (*Messe a capella*, *Stabat Mater*, *Gloria*, *Répons des Ténébres*), de lírai darabok is szép számban kerültek ki keze alól (*Les Mamelles de Tiréasias*, *Le Dialogue des Carmélites*).

Amplitúdó

De vissza az *Orgonaverseny*hez! Nem méltatlanul tartják Poulenc egyik leggyakrabban játszott és az orgonairodalom kánonjában igen hamar pozíciót szerzett művének. Az 1939 júniusában Maurice Duruflé által bemutatott, innovatív *Orgonaverseny* egy komplex „képletű”, többrendbeli irányváltáson átesett, „finomított” Poulenc-t állít elénk. „Ez itt nem az a gondtalan Poulenc – kommentálta magát a komponista –, aki a kétzongorás koncertót írta; inkább egy olyan zeneszerző, aki útban van egy kolostor felé – egy tizenötödik századi Poulenc, ha úgy tesszük.” A rövid szakaszokból álló, neobarokk mű kétségkívül súlyos és komoly, ám ugyanakkor nem kedélytelen és nem nyomasztó. S még csak azt sem mondhatnók, hogy valamiféle vallásos-misztikus szellemi szomjúság hatja át. Nem *religiózus* zene, de spirituális konzekvenciákban gazdag, ráadásul egyetlen pillanatra sem térül el a dallam tisztelgetéstől. Nemcsak belekóstolni érdemes, *igazán* megismerni is!

JAKABFFY TAMÁS

Árkossy időutazása

Felemelkedés és hanyatlás, élet és halál, idő és tér. Páros gondolatok és mentális játékok merülnek fel minden kívülállóban, ha végigsétál Árkossy István alkotásai előtt. Részletek és időátölelő képek mutatkoznak meg a vásznon, megalkotva egy csodás világot, ahol a múlt és a jelen kapcsolatba lép és átváltoztatja a történelem linearitását egy vizuális megnyilvánulássá. Régmúlt események, vezető eszmények, kiemelkedő figurák vonulnak fel az emberi szem előtt, megalkotva a történelem egy olyan tükrét, ahol szín és vonal kiemelkedő szerepet játszik.

Az összetett alkotás titka nemcsak abban rejlik, hogy a szimbólumok sejtetése sikeres egyensúlyban van a formai megtanulnivalóval, hanem abban is, hogy az alkotó szellemi képességével átéli és megérti ezen formák és szimbólumok jelentőségét. A történelem eseményei nem egyszerű pillanatok, hanem sorsdöntő mozzanatok Európa és az emberiség több mint kétezer éves eposzában, amelyet az *Időutazás* című kiállítás anyaga átfog. Egy eposz, amelyben a felemelkedés és bukás, élet és halál folytonos tánc fedezhető fel. Birodalmak, királyságok, koreszmék és egyének körül forog a narráció, amelyek komplex szociális és kulturális ökoszisztémát alkotnak, ahol a konstruktivizmus törvénye jelen van és nyomot hagy. Árkossy megközelítése bátor alkotói folyamat eredménye, ahol a régmúlt idők életre kelnek a vásznon felületén, és egy vizuális krónika formájában nyilvánulnak meg. Olyan vizuális krónika, amely nem ismer kegyelmet, megmutatja azt, amit meg kell mutatnia, és sejteti mindazt, amit az utókor-nak észben kell tartania a múlttól. A művészi lélek sokszor többet lát, mint amit egy esemény, egy egyén sejtet magáról vagy sejtetni szeretne. Az alkotói eszme egy olyan univerzumban forog, ahol a világ egy átfogó, de mégsem felületes formát ölt.

A festmények gondolati mélységével, összetett szimbólumrendszerével és történelemhű bemutatásával Árkossy hibamentes vizuális környezetet teremt. A múlt szemtanúi leszünk. Ez az

univerzum pedig a szó nemes értelmében magával röpít, ám a kellemes látványa mellett olykor a keserűség érzelmi reakcióit is kiváltja. A fáraó fényét Anubisz árnyéka borítja homályba, Johanna tisztaságát gyilkosai cselekedetei piszkítják be, Mátyás dicső hagyatékát a mohácsi vérfolyók öntik el, és Napóleon zsenialitása is egy végzetes csata ködfelhőjében foszlik szerte.

Artefaktum

A felemelkedés és a bukás az emberiség sorsához kötődik, bizonyosan a Végzet nagykönyvében is fel van jegyezve, de itt, most, a művész alkotásai által is. A különös pillanatok és kiemelkedő személyiségek történelmünk tájékozódási pontjaivá válnak, amelynek magunk is nyertesei vagy vesztesei lettünk. Ezúttal viszont közönség vagyunk, amely egy valódi, vizuális paradét szemlélhet, az emberiség krónikáját, ahol a szimbólumok és színek kiváló ötvözése a művészi teremtés írószereivé válnak. Az élet folytonossága és az emberi tragikum ezzel olyan folyamat tárgyává lesz, amely Árkossy alkotói „szókincsének” szimbólumokkal telített, kulcsfontosságú elemét képezi. Finomsággal és ékesszólással ragad meg láthatót és láthatatlant, miközben úgy ötvözi expresszíven a kettőt, hogy élő, ugyanakkor egyensúlyban levő, önálló jelenetekké is váljanak. A szemlélő önkéntelenül a múlt gravitációs terében találja magát, akaratlan ellenére a pörgő események résztvevőjévé válik, amelyek komplex egységgé állnak össze az értelmezhetőség szférájában. A mostani kiállításon szereplő festmények is az Árkossytól megszokottak csoportjába tartoznak: komplex, átfogó ábrázolások, amelyek látványosak és narratívák, ugyanakkor nemcsak múltbeli történetekről vallanak, hanem az alkotó személyes világáról, művészi vízióiról is.

IAKOB ATTILA

Február 7-én életének 77. évében elhunyt Farkas Árpád József Attila-díjas, Magyarország Babérkoszorúja-díjas és Kossuth-díjas költő, író, műfordító, a második Forrás-nemzedék meghatározó alakja és a Magyar Művészeti Akadémia tagja.

A Merítés-díj zsűrije összeállította a 2010-es évek legmeghatározóbb kortárs magyar prózaköteteinek listáját, a zsűritagok szavazata alapján pedig Vida Gábor *Egy dadogás története* című regénye lett az évtized legjobbja. Közönségdíjban Dragomán György *Máglya* című regénye részesült.

Február 15-én, hétfő délután hat órától mutatták be a *Székelyföld* kulturális folyóirat februári számát a lap Facebook-oldalán. A rendezvény meghívottja Puskás-Kolozsvári Frederic régész volt, akivel Molnár Vilmos *Székelyföld*-szerkesztő beszélgetett.

Az E-MIL idén is megünnepelte a Magyar Széppróza Napját: február 18. és 20. között három videoközlítést vetítettek Facebookon és YouTube-on.

Felléptek: Borcsa Imola, Codău Annamária, Haklik Norbert, Mărcuțiu-Răcz Dóra, Márton Evelin, Sánta Miriám, Serestély Zalan, Szántai János, Vincze Ferenc.

Alter-Tanterv címmel új kulturális sorozat indult az Erdélyi Magyar Televízióban, az Erdélyi Magyar Írók Ligája, a Kolozsvári Állami Magyar Színház és a Romániai Magyar Pedagógusok Szövetségének szervezésében. A sorozat februári részeiben Lövetei László és Balázs Imre József Arany János költészetéről, T. Szabó Levente és Visky András pedig Madách Imréről beszélgettek.

Az anyanyelv nemzetközi napja tiszteletére szervezett kiállítást a csíkszeredai Kájoni János Megyei Könyvtár, amely február 22-től látogatható. A tárlaton válogatott plakettek és szobrok, kortárs erdélyi művészek alkotásai láthatók.

Február 22-én Bodor Ádám nyolcvanötödik születésnapjára Eronim Mox elveszettnek hitt szakácskönyvével ajándékozta meg az írot a *Szépirodalmi Figyelő*. A szerkesztőség kérésére harmincöt szerző készült olyan prózai és lírai művekkel, amelyek valamilyen formában Bodor Ádám életműve előtt tisztelegnek. A kötetet Vass Norbert és Vincze Ferenc szerkesztették, grafikai tervezője és illusztrátora Vincze Judit volt.

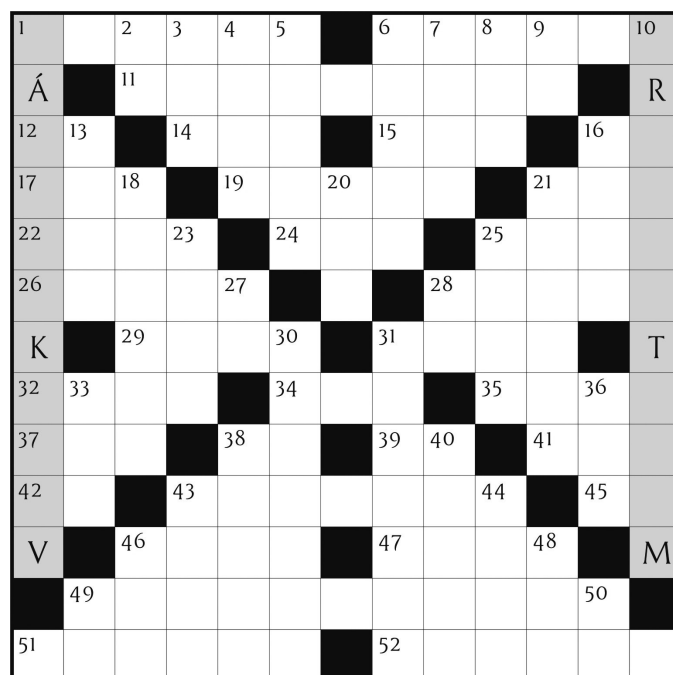
Februárban is folytatódott az Erdélyi Magyar Írók Ligája *A hét szerzője* című online sorozata, ezúttal Benő Attila, Cseh Katalin, Vermesser Levente és Horváth Benji voltak a sorozat meghívottjai, akikkel Karácsonyi Zsolt, Egyed Emese, Papp Attila Zsolt és Sánta Miriám beszélgettek.

Február 28-án *Értekező és/vagy széppróza?* címmel online beszélgetést közvetítettek a Szépirok Társasága Facebook-oldalán. Az esemény meghívottja Milbacher Róbert volt, akivel Murányi Sándor Olivér beszélgetett.

Werbőczi

VÍZSZINTES: 1. Amerikai ragadozómadár. 6. Borral túlkínál. 11. Francia drámaíró (Pierre). 12. Páros üreg! 14. Tanács, németül. 15. Farmermárka. 16. Ludolf-féle szám. 17. Magyar vasúti cég. 19. Kínai folyó és medence. 21. Egyházi személy. 22. Lehelet, németül. 24. Dinnyepróba. 25. ...-Bogaz; a Kaszpi-tenger öble. 26. Könyveket ejt érte. 28. Üveges hintó. 29. Kínai dinasztia volt. 31. ... póc; halfajta. 32. Átkarol. 34. ... Sumac; néhai perui énekesnő. 35. Tévámárka. 37. A Nílus, németül. 38. Bútoripari alapanyag. 39. Római 1100-as. 41. Szólam a női kórusban. 42. Páros gyök! 43. Manikűrös szakíró (Babett). 45. Hangoz uhu! 46. Egyszerű lábbeli. 47. Orosz autómárka. 49. Érzékletesen bemutató. 51. Földtörténeti kor. 52. Kozák kapitány.

FÜGGŐLEGES: 1. **Werbőczi István (1458–1541) művének magyar címe.** 2. Arcvonások! 3. Szemcsés anyag. 4. Akta eleme. 5. Tóninak is becézik. 6. A libához hasonló madár. 7. Alkotórész. 8. Sziget, franciául. 9. Kettőnk közül nem én. 10. **Werbőczi István művének latin címe.** 13. Magyar színész (Oszkár). 16. Brazil tagállam. 18. Terményt elás. 20. Folyami átkelőhely. 21. Gyógyszertár. 23. Air ...; légitesta. 25. Kertész eszköze. 27. Turin határai! 28. Falusi apó. 30. Szálkátlanított (deszkalap). 31. Vékony lemez. 33. Nyílás, népiesen. 36. Könnyűfém rövid neve. 38. Hosszegység az elemi részecské fizikájában. 40. Ütközés hangja. 43. Kínai súlymérték. 44. Eszme, ötlet. 46. Szombat, naptárbeli rövidítéssel. 48. Utcai bankautomata. 49. A szelén vegyjele. 50. Főág része!

A *Helikon* 2021/04-es lapszámában közölt *Wedekind* című rejtvény megfejtése: *A föld szelleme, A kamaraénekes*

R. T.

TÁMOGATÓINK: **nka** Romániai Írók Szövetsége Nemzeti Kulturális Alap

KÉSZÜLT A MAGYAR KORMÁNY TÁMOGATÁSÁVAL

MINISZTERELNÖKSÉG NEMZETPOLITIKAI ÁLLAMTITKÁRSÁG

ETHAN GÁBOR

RMDSZ COMMUNITAS ALAPITVÁNY

TÁMOGATJA AZ RMDSZ ÉS A COMMUNITAS ALAPITVÁNY

VISIT CLUJ The Heart of Transylvania

Primăria și Consiliul Local Cluj-Napoca

Proiect realizat cu sprijinul Primăriei și Consiliului local Cluj-Napoca. Kiadványunkat Kolozsvár Polgármesteri Hivatala és Városi Tanácsa is támogatja. Revistă finanțată cu sprijinul Ministerului Culturii și Identității Naționale. Kiadványunk a Kulturális és Nemzeti Identitás Minisztériumának támogatásával jelenik meg.

Alapító főszerkesztő: **SZILÁGYI ISTVÁN**
Főszerkesztő: **KARÁCSONYI ZSOLT**
vers, műfordítás
Főszerkesztő-helyettes: **DEMETER ZSUZSA**
kritika, tanulmány

Főmunkatárs:
EGYED EMESE
KIRÁLY LÁSZLÓ

Szerkesztőség:
HORVÁTH BENJI: Pávilon 420, Artefaktum
PAPP ATTILA ZSOLT: film, interjú
MÁRTON EVELIN: próza

MÁRCUȚIU-RĂCZ DÓRA: honlap
RÁKOSSY TIBOR: műszaki szerkesztő
DEÁK JUDIT: szerkesztőségi titkár

Lapterv: **ÁRKOSSY ISTVÁN**; Számítógépes tördelés: **FAZAKAS BOTOND**; nyomtatja a Mészótfalusi Kis Miklós református sajtóközpont